

Tijdingen

UIT LEUVEN

INTERVIEW

Els
Flour

WAT NA LEUVEN?

Alumni met een
passie voor ...

SCRIPTIEPRIJS

De winnaar is
bekend!

Tijdingen uit Leuven is het periodiek van de Vereniging Historici Lovanienses, die alle Leuvense afgestudeerden in de Geschiedenis van de Oudheid, de Middeleeuwen, de Nieuwe Tijd en de Nieuwste Tijd groepeert. Lid worden van de Vereniging kan door overschrijving van 15 euro (jaarlijks te betalen lidgeld) op rek.nr. BE26 7330 0301 6629 (KREDBEBB).

Werkten mee aan dit nummer: Elke Close (voorzitter VHL), Daniël Nicasie, Frederik Maertens, Hugo Van de Voorde, Jef Abbeel, Jos Martens, Karen De Windt, Kas Swerts, Martha Peeters, Michel Cloet, Michiel Nuyttens, Nico Van Campenhout, Raf De Keyser, Rita Vanderwielen, Sam Van Clemen en Staf Janssens.

Eindredactie: Mart Moris
E-mail: redactie@vhl-alumni.be

Vormgeving: Ann De Pauw

Cover: Detail van de façade van de Universiteitshal, Naamsestraat Leuven

VHL • Kesseldallaan 76/0402 • 3010 Kessel-Lo
E-mail: info@vhl-alumni.be
Website: www.vhl-alumni.be

 www.facebook.com/VHLalumni

Inhoud

Woord vooraf	4
Nieuws van VHL	6
Scriptieprijs VHL	7
Reünies	8
Alumni in de kijker	13
Interview met Els Flour	14
De Canon van Vlaanderen	20
Historische strips	23
Historische boeken	26
Wat na Leuven? Alumni met een passie voor wijn en bier	39
Column: de keerzijde van de medaille	46
Camino Historici: la Ruta Maya	47
In memoriam	52
Oproep: Historische Kring 1943	66
Historische weetjes	19 / 22 / 25 / 38

Woord vooraf

Beste lezer,

Hier is ie dan, het derde nummer van Tijdingen uit Leuven in het nieuwe jasje! Hij is iets langer achtergebleven dan verwacht, maar we beloven dat het weer de moeite waard is. Deze nieuwe editie laat nog maar eens zien dat Tijdingen een tijdschrift poogt te zijn voor en door alumni. We doen elke keer ons best om een gevarieerde inhoud te brengen, die aansluit bij de diverse interesses van ons leespubliek.

In dit nummer vinden jullie onder andere: het laatste nieuws van VHL, de winnaar van onze scriptieprijs van 2023 en enkele alumni in de spotlight. Ook de vertrouwde rubrieken ontbreken niet: reünieverlagen, een uitgebreid alumni-interview – dit keer met historica en feministe Els Flour –, en recensies allerlei.

Oud-voorzitster Karen De Windt houdt ons sinds enkele edities op de hoogte van haar leven in het onderwijs, en voor degenen onder jullie die zich afvragen wat het leven na Leuven zoal in petto kan hebben, bieden we een verfrissende kijk op alumni met een passie voor wijn en bier.

Daarnaast staat dit nummer vol met verschillende oproepen: stel je kandidaat voor onze scriptieprijs 2024, deel je mening over de Canon van Vlaanderen of help Staf Janssens de leden van de 'Historische Kring 1943' te identificeren. Ook zouden we met jullie hulp graag vaker verwezenlijkingen of ervaringen van onze alumni onder de aandacht brengen.

Ten slotte wil ik nog even terugkomen op het feit dat begin januari de mails vertrokken zijn waarin we jullie uitnodigden om jullie ledenbijdrage te vernieuwen voor 2024. Vragen of opmerkingen? Aarzel dan niet om ons te contacteren. Dat kan via verschillende kanalen: onze website (www.vhl-alumni.be), per mail (info@vhl-alumni.be) of via de post, op het adres Kesseldallaan 76/0402, 3010 Kessel-Lo.

Veel leesplezier,

Elke Close
Voorzitter VHL

KU LEUVEN

In de wiskunde heet het een verzameling.
In de biologie een rijk. In de sociologie een groep.

Bij KU Leuven is het een onschatbaar netwerk.

De jaren vliegen voorbij. De afstand wordt vaak groter, waardoor het contact met oude studievrienden soms verwatert. Elkaar terugvinden kan nu via KU Leuven Connect, het alumniplatform van de universiteit.

De naam spreekt voor zich: KU Leuven Connect verbindt jou met alumni van over de hele wereld. En dat niet alleen. Hier lees je nieuws over je faculteit en alma mater, profiteer je van exclusieve voordelen, blijf je groeien met ons aanbod levenslang leren en handige loopbaantools.

Meld je vandaag aan en ervaar de kracht van je netwerk.

Blijf in contact met andere alumni en je alma mater via de online community **KU Leuven Connect.**

KU Leuven Alumni. Gisteren heeft toekomst.

Nieuws van VHL

Terugblik 2023

2023 is voorbij gevlogen! We hebben verschillende soorten activiteiten georganiseerd en velen van jullie ook in levenden lijve mogen ontmoeten. Zo zijn we er samen opuit getrokken in Leuven en Brugge onder leiding van onze alumni om de steden al wandelend nog wat beter te leren kennen.

Daarnaast hebben we ook de film *Elvis* gekeken met een interessante inleiding van Herbert Verreth, en organiseerden we een alumnicantus en quiz. Dat laatste gebeurde op 21 oktober en in samenwerking met de AA, de Aardige Alkoliekers, de alumnaverening van Fak Letteren. Uiteindelijk namen er 16 ploegen deel en werd het een gezellige avond in zaal Pacem in Wilselle. Met dank aan *craft beer*-bar Malz konden we ook enkele mooie prijzen weggeven!

Ten slotte willen we ook even terugblikken op het debat over *Het Verhaal van Vlaanderen* en de Vlaamse canon dat VHL samen met studentenkring Historia en historici van het departement Geschiedenis in mei organiseerde. Het was onze drukstbezochte activiteit van 2023, hetgeen aantoont dat dit onderwerp zeker aandacht verdiende. VHL staat er ook in de toekomst voor open om andere actuele onderwerpen en thema's die met geschiedenis te maken hebben te bespreken in de vorm van een debat.

Vooruitblik 2024

Ook in 2024 hebben we weer enkele interessante activiteiten gepland.

We bijten de spits af met een lezing van Tine De Keyser, de winnares van de VHL Scriptieprijs 2023. Op **donderdag 25 april** licht zij haar masterthesis toe en reiken we haar prijs uit. We sluiten af met een receptie. Neem even een kijkje hiernaast voor alle details.

Op **woensdag 20 november** verwelkomen we Channele Delameillieure, onderzoekster en medeauteur van *Wijvenwereld*. Zij zal het hebben over autoriteit en verantwoordelijkheid in het laatmiddeleeuwse huishouden.

Verder staan er in 2024 enkele uitstappen op het programma, maar daarover later meer. Hou zeker onze nieuwsbrief de gaten.

VHL Scriptieprijs

Proficiat Tine De Keyser!

Na een korte beraadslaging heeft de jury een winnaar van de VHL Scriptieprijs 2023 gekozen: de winnares is Tine De Keyser met haar thesis *Klaar voor de loopgraven? Het rekrutenleven in de Belgische militaire opleidingskampen in Frankrijk tijdens de Eerste Wereldoorlog*. De jury schatte de inzending hoog in, zag er een grote wetenschappelijke relevantie in, en apprecieerde de manier waarop de thesis en het onderzoek werden voorgesteld.

De Keyser studeerde geschiedenis en cultureel erfgoed aan de KU Leuven, en heeft stage-ervaringen in het In Flanders Fields Museum en het Museum van de Stad Brussel. Momenteel werkt ze als tentoonstellingsmaker bij Abby, een nieuw kunsten- en erfgoedmuseum dat in november 2024 de deuren opent in Kortrijk.

Op **donderdag 25 april** om 20 uur zal Tine De Keyser, als winnares van de VHL Scriptieprijs, in Leuven een lezing geven over haar thesisonderwerp. We nodigen alle alumni en studenten uit om er live of digitaal bij te zijn. Inschrijven kan via KU Leuven Connect. De link staat op onze website (www.vhl-alumni.be) en zal ook gedeeld worden via de nieuwsbrief van VHL.

Oproep: VHL Scriptieprijs 2024

Ben je in de zomer van 2023 of in februari 2024 afgestudeerd als master in de geschiedenis aan de KU Leuven? Behaalde je eindverhandeling een minimale score van 15/20? Goed nieuws: dan kom je in aanmerking voor de VHL Scriptieprijs 2024!

Wil je meedingen? Stuur dan vóór 1 mei 2024 een abstract naar info@vhl-alumni.be. We loven een prijs van 125 euro uit en zetten de winnaar op gepaste wijze in de bloemetjes.

Is je scriptie al wat ouder of scoorde je een puntje minder? Niet getreurd! Tijdingen publiceert met plezier uittreksels of interessant inzichten uit verhandelingen van alumni. Bijdragen zijn altijd welkom via redactie@vhl-alumni.be.

Reünies

In juni 2023 kwamen de afgestudeerde historici van 1969 samen in Grimbergen, een plek die hen aangenaam verraste. Ook de afgestudeerden van 1971 stuurden een uitgebreid verslag van hun laatste reünie door. Zij spraken in september af in universiteitsstad Gent en maakten meteen een afspraak voor 2024.

Afstudeerjaar 1969 - Grimbergen

Toen we elkaar in 2022, na de corona-onderbreking, eindelijk terugzagen in Gent, waren we het roerend eens om voortaan jaarlijks samen te komen. In 2023 voegden we de daad bij het woord. Naar goede gewoonte gaf Agnes het startschot voor de reünie. Ze trommelde de afgestudeerden van 1969 op om zaterdag 17 juni samen te komen in Grimbergen, de parel van Brabant. Velen waren daar nog nooit geweest. Iedereen kende de naam van het bier, en dat er een abdij en een basiliek stonden, was ook wel ergens blijven hangen. Verder deed de naam Mira een belle-tje rinkelen en een enkeling herinnerde zich iets over een orgel van Potvlieghe ...

V.l.n.r.: Marleen Vandersypen, Marc Hanson, Lieve Gevers, Ad Brosens, Brigitte Raskin, Louis Vos, Mark D'hoker, Claude Delporte, Frank Vanderputten, Agnes Claeys, Rita Vanderwielen en Arthur Van Hoecke

Het werd een prachtige, zonovergoten zaterdag. We spraken af tussen 10 en 11 uur in De Herberg van Grimbergen en warempel: of ze nu van de kust, vanuit de Kempen of vanuit Wallonië kwamen, 17 goedgeluimde en enthousiaste historici en partners waren op de afspraak.

Na de begroeting en een eerste drankje wandelden we door het

Prinsenbos. We aanschouwden de ruïne van het Prinsenkasteel, met de restanten van de donjon (ca. 1400), en het Guldendal, de vroegere paardenstallen van het kasteel waar nu het MOT (Museum Oudere Technieken) gevestigd is. We vervolgden onze wandeling langs de Prinsenstraat, voorbij de vrije basisschool Het Prinsenhof, het gemeentehuis, en langs het oude Sleutelstraatje. We hielden even halt aan De Sleutel, voormalig Schepenhuis en reeds in 1446 vermeld in een cijnsboek van de abdij. De wandeling bood de mogelijkheid om beknopt de geschiedenis en ontwikkeling van Grimbergen te schetsen.

Onze dag in Grimbergen beperkte zich tot de historische kern (beschermde als dorpsgezicht) en gaf dus ongewild een onvolledige indruk van het huidige Grimbergen, een fusiegemeente in de Brusselse rand met meer dan 38.000 inwoners.

We liepen voorbij de basiliek en de abdij, die pas in de namiddag op het programma stonden, en kuierden verder langs de Abdijstraat. We bekeken even de oude abdijpoort (17e eeuw) en eindigden onze tocht in Het Fenikhof, waar ons een gedekte tafel wachtte in de Norbertuszaal. Het eten was verzorgd en lekker en de gesprekken geanimeerd, maar die houden we privé.

Met nieuwe energie begonnen we aan een goedgevulde namiddag. Fred, een bevriende gids en oud-leraar, had aangeboden om onze groep op sleeptouw te nemen. Het werd een uitgebreide en boeiende rondleiding. De gids startte op het Kerkplein en vertelde over de stichting en de bewogen geschiedenis van de abdij, vandaag de oudste nog actieve norbertijnen-abdij. We bezochten de prachtige barokkerk en kregen heel wat informatie over 'la petite histoire'. Via de prachtige rococosacristie, de abdijschouwburg en de nieuw aangelegde abdijschouwburg loodste Fred ons naar de microbrouwerij. Deze werd pas in 2022 officieel geopend en won vorig jaar een Toerisme Award van Vlaams-Brabant.

En hoe konden we deze dag beter afsluiten dan met een proeverij van de speciale bieren die in kleine oplage in deze brouwerij gebrouwen worden en niet te verkrijgen zijn in de gewone handel? Ze luisteren naar prachtige namen als Ignis, Astrum en Magnum Opus. Voor alle duidelijkheid: we beperkten ons tot twee glaasjes van 15 cl, want wij zijn *responsible young (?) drivers*.

Rita Vanderwielen

Afstudeerjaar 1971 - Gent

Al 52 jaar afgestudeerd, maar de *historici Lovanienses* 1971 houden nog altijd de traditie in stand om jaarlijks samen te komen. Het is steeds een blij en aangenaam weerzien. We zijn intussen 75 geworden en de kwaaltjes eigen aan de leeftijd laten zich hier en daar wel voelen. Spijtig genoeg hebben enkele jaargenoten ernstige medische problemen, waardoor ze er in 2023 niet meer bij konden zijn. 21 moedigen hebben op zaterdag 9 september de tropische hitte getrotseerd voor onze reünie in Gent.

De fiere Vlaamse stede heeft heel veel te bieden dat een historisch hart verblijden kan. Als organisator van de bijeenkomst was het voor mij niet zo moeilijk om er een paar zaken uit te pikken die ons allemaal konden aanspreken.

Om 10 uur werden we opgewacht aan de Boekentoren door dr. Hendrik Defoort, collectiebeheerder van de universiteitsbibliotheek. Met aanstekelijk enthousiasme heeft hij ons bijna twee uur onderhouden over 'zijn' bibliotheek, een iconische bouwwerk van architect Henri Van de Velde. Vanaf de 21e verdieping konden we genieten van een schitterend panorama over de stad. Sinds mijn eerste bezoeken aan de Gentse bib in de jaren '70 heeft het gebouw een enorme metamorfose ondergaan. De leeszaal is nu een studiezaal geworden; de fichebakken zijn verdwenen, evenals de duizend kastjes met de laatste nummers van tijdschriften.

We werden uitvoerig ingelicht over de nieuwste technieken inzake digitalisering en toegankelijkheid, die met reuzenstappen vooruitgingen dankzij de samenwerking met Google Books. We kregen het befaamde manuscript van abt Rafael de Mercatellis te zien en Hendrik toonde ons ook enkele items van de zeer merkwaardige collectie 'vliegende bladen'. Hendrik is erin geslaagd een grote centralisering van de verspreide universitaire collecties door te voeren en er zijn betere afspraken gemaakt

Aandachtig luisterend in de Gentse universiteitsbibliotheek.

(N.v.d.r.: Marleen Theunissen (1e rij, 4e van links) en partner Harry Klinkers (2e rij, 2e van links) maakten enkel de voormiddag mee en ontbreken daarom op de groepsfoto verderop. Op 15 september overleed Marleen. Achteraan deze Tijdingen vindt u een mooi in memoriam.)

met andere universiteitsbibliotheeken. De concurrentie tussen Leuven en Gent die we zelf tijdens onze studententijd nog hebben ervaren, is gelukkig grotendeels verdwenen. Zeker de collectievorming van de bibliotheken is beter op elkaar afgestemd.

Om in de historische sfeer te blijven, trokken we voor de lunch naar De Abt. Dit restaurant bevindt zich in hartje Gent, in de schaduw van de Sint-Baafskathedraal. De patron, Ivan, is zich zeer bewust van het historische karakter van zijn zaak en was bereid om even van tussen zijn kookpotten te komen en ons iets te vertellen over deze geschiedenis. In een ver verleden fungeerde het gebouw als kapittelhuis voor de kanunniken van Sint-Baafs. De huidige glorie van het gebouw is echter voornamelijk verbonden met de figuur van de jonge ondernemer Karel Van der Cruyssen. In 1883 richt hij de eerste middenstandsorganisatie van ons land op, 'God en Vaderland', de voorloper van het huidige Unizo. Een pand in de Lange Kruisstraat, waar het restaurant zich nu bevindt, wordt het epicentrum van de middenstand. In 1914 zal Karel zich engageren in het Belgische leger. De oorlog wordt een keerpunt in zijn leven: in 1919 treedt hij binnen in een klooster in Normandië en zes jaar later wordt hij tot priester gewijd. In 1926 komt hij terug naar België en begint met enkele medebroeders aan de wederopbouw van de abdij van Orval, verwoest tijdens de Franse Revolutie. Gentse ondernemers en middenstanders zullen hem hierbij financieel ondersteunen. De vroegere ondernemer komt weer naar boven in 1931 wanneer Karel,

1e rij (v.l.n.r.): Griet Wynants, Els Neuville (partner van Michiel Nuyttens), Rozemie Steyaert, Martha Peeters (partner van Bert Mersch), Lea Kempnaers, Riekes Vanvoorden, Riet Van Cleuvenbergen, Staf Janssens.

2e rij (v.l.n.r.): Annita Menschaert, Michiel Nuyttens, Geo Vandewinkel, Roel Verstaen, Bert Mersch, René Van Deyk (partner van Lea Kempnaers), Nes Henrotte, Myriam Bostoën, Hilde Meerseman (weduwe van Richard Boijen), Mieke Grypdonck (partner van Staf Janssens)
De foto werd genomen door Leo Vreys (partner van Annita Menschaert)

nu dom Marie-Albert, in Orval een brouwerij opricht, later gevolgd door een kaasmakerij. In 1936 wordt hij gewijd als 53e abt van Orval – hij is daarmee dus een voorganger van de huidige bisschop van Gent, Lode Van Hecke. Karels naam duikt ook even op in het verhaal rond de verdwijning van Het Lam Gods, maar meer dan speculatie is dit niet. Het huidige restaurant werd opgericht in 2015. De gerechten die er worden opgediend zijn veelal op basis van Orval, als band met die zeer merkwaardige figuur van Karel Van der Cruyssen.

Om 15 uur werden we door Ludo Collin opgewacht aan het begijnhof Onze-Lieve-Vrouw Ter Hoyen (Klein Begijnhof). Ludo is eveneens *historicus Lovaniensis*, kanselier van het bisdom en naast vele andere hoedanigheden ook voorzitter van de vzw Onze-Lieve-Vrouw Ter Hoyen. Dit gebouw, gelegen aan de Lange Violettestraat, is werkelijk een verborgen pareltje. De laatste jaren is er onder impuls van Ludo en de vzw een zeer grondige renovatie-campagne aan de gang waarbij het begijnhof geleidelijk aan in zijn oude glorie werd hersteld. Eerst in de kerk en nadien in de Godelievekapel vertelde Ludo Collin uitgebreid over de geschiedenis van het begijnhof, opgericht in 1262. Ondergetekende publiceerde in 2022 de uitgebreide inventaris van het archief van deze instelling. Het was uiteraard onmogelijk om alles te laten zien, maar aan de hand van enkele *capita selecta* heb ik de enorme rijkdom van het archief proberen te schetsen: oorkonden van de Vlaamse gravin Johanna Van Constantinopel en de graven Gwijde van Dampierre en Robrecht van Béthune, die de verdediging van de begijnhoven op zich namen toen ze in hun bestaan werden bedreigd. Uniek is een charter van 1379, voorzien van 73 zegels, waarin de hogere geestelijkheid in Vlaanderen zich tijdens het Westers Schisma uitspreekt voor de paus van Rome. Er werd een oud reglement getoond, huisbrieven, stedingsboeken enz. Veel aandacht trok het stuk waarbij het begijnhof einde jaren 1860 werd gekocht door de hertog van Arenberg. Als uitsmijter volgden nog enkele curiosa, zoals een contract afgesloten met de kunstschilder Nicolas Roose en een heuse liefdesbrief uit de 17e eeuw, stiekem genoteerd op de achterkant van een kwitantie.

Om te bekomen van alles wat we tijdens die rijk gevulde dag voorgeschoteld kregen, was een frisse pint op het Sint-Baafsplein meer dan welkom. Natuurlijk was tussendoor ook de traditionele groepsfoto gemaakt en werd de afspraak voor volgend jaar al vastgelegd: Leuven, 14 september 2024. Bij leven en welzijn.

Michiel Nuyttens

Alumni in de kijker

2023 was een goed jaar voor de historici van de KU Leuven. We noemen er met plezier enkele op:

Alumnus **Bart de Wever** behoeft geen introductie. Samen met Johan Vermant – historicus van UAntwerpen – scheerde hij hoge toppen met *Het verhaal van Antwerpen* (Pelckmans), een bundeling van 33 verhalen over 't Stad, "van kleine anekdotes tot wereldschokkende gebeurtenissen".

Onze vorige eindredacteur, **Edward De Maesschalck**, liet in 2023 de Bourgondische vorsten en graven van Vlaanderen even links liggen. Hij publiceerde *Marx in Brussel* (Davidsfonds). Daarin reconstrueert hij tot in het detail de drie jaren die de filosoof in Brussel doorbracht.

Jolien Gijbels schopte het tot in de halve finale van de Vlaamse PhD Cup 2023. In haar doctoraat onderzocht ze de omgang van katholieke en liberale dokters met moeilijke bevallingen in 19e-eeuws België.

Bram De Ridder, onderzoeker aan de KU Leuven, startte in 2023 een bedrijf dat historische spellen ontwikkelt: Sunken Tower. Zijn kaartspel *Anjou* kwam tot stand in samenwerking met de KU Leuven en is gebaseerd op de Bijbel van Anjou. Meer info: www.sunkentower.be.

En het moet niet altijd over geschiedenis gaan: **Marie Vandoorne** maakte afgelopen zomer deel uit van het team van Karel Sabbe, de ultraloper die het wereldrecord op de Amerikaanse Pacific Crest Trail verpulverde.

Tot slot nog een nieuwtje uit 2022. Toen bracht scenariste en schrijfster **Leen van den Berg**, na jaren van research, de historische roman *Vuurvader* uit (Manteau). Het verhaal speelt zich af in Antwerpen, Brussel en vooral de Congo-Vrijstaat in de periode 1892-1895, de tijd van de rubberterreur. Het is de eerste Vlaamse Congo-roman die zich afspeelt in deze periode. De hoofdpersonages zijn fictief, maar de hele setting, alle nevenpersonages en de gebeurtenissen zijn – op een enkele bewuste uitzondering na – volledig historisch correct. Meer info: www.leenvandenbergh.be.

De redactie van Tijdingen zou het graag anders hebben, maar het ontbreekt haar tot nader order aan een alziend oog. Bent u of kent u een alumnus/a die iets moois verwezenlijkt heeft en een plekje in de spotlight verdient? Laat het ons zeker weten via redactie@vhl-alumni.be.

Interview met Els Flour

Historica en feministe

Els Flour studeerde geschiedenis aan de KU Leuven. Sinds de oprichting in 1995 werkt zij bij het Archief en Onderzoekscentrum voor Vrouwengeschiedenis (AVG) in Brussel, waarvan zij al vele jaren de Nederlandstalige coördinator is.

[Hoe positioneert het AVG zich enerzijds in het Vlaamse en Belgische erfgoedlandschap en anderzijds internationaal?](#)

Het AVG werd opgericht vanuit de vaststelling dat van de oudste Belgische vrouwenorganisaties veel archieven verloren waren gegaan. Vooral archieven van organisaties die los van de ideologische zuilen werkten, waren kwetsbaar. Zonder een centrum dat zich om hun erfgoed bekommerde, was het risico groot dat hetzelfde scenario zich zou herhalen. Dat was de voornaamste conclusie van een archiefrepertorium waaraan ik meewerkte in 1992-1993, toen ik pas afgestudeerd was. De historici Leen Van Molle en Eliane Gubin, inmiddels beiden emeritus van respectievelijk de KU Leuven en de Université Libre de Bruxelles (ULB), begeleidden dat project. Toen daarna het AVG ontstond, bestond onze opdracht er allereerst in om het erfgoed van die organisaties op te sporen, te bewaren en te ontsluiten voor onderzoek.

Els Flour op 25 mei 2019, tijdens de uitwisselingsdag over '50 jaar feministisch geheugen'

In die opdracht is het AVG zeker geslaagd: we bieden onder meer erfgoedzorg aan organisaties zoals Furia (vroeger Vrouwen Overleg Komitee), de Conseil des Femmes Francophones de Belgique, de Belgische Vereniging

van Vrouwelijke Bedrijfsleiders en ZIJN vzw, dat werkt rond gendergerelateerd geweld. We bewaren zowel het archief van de International Council of Women, een internationale koepel die werd opgericht in 1888, als dat van organisaties met een lokale werking, zoals de vrouwenhuizen die in de jaren 1970-1980 bestonden in heel wat Belgische steden. In opdracht van het Fonds Suzan Daniel, dat zich toelegt op erfgoedzorg voor de LGBTQI-gemeenschap, bewaart het AVG erfgoed van de lesbische beweging.¹ Daarnaast bewaart en beheert het AVG een grote variëteit aan persoonsarchieven.

Onze collectie bewijst dat er nood was en is aan een archiefcentrum dat zich specifiek toelegt op erfgoed rond feminisme, gelijkheid v/m/x en gender. We stellen ook voortdurend vast hoe belangrijk zo'n centrum is voor onze archiefvormers, die het bestaan van het AVG beschouwen als een vorm van politieke en maatschappelijke erkenning voor hun inzet voor een meer gelijke en niet discriminerende samenleving.

Natuurlijk bewaren ook andere archiefcentra erfgoed van de vrouwenbeweging en verwijzen we regelmatig door naar hen. We werken sowieso graag en op sommige vlakken nauw samen met andere erfgoedcentra uit Vlaanderen, Brussel en Franstalig België. Voor een kleine tweetalige vzw als de onze vormen die netwerken een kostbaar goed. Internationaal is het de bedoeling om contact te houden met zusterorganisaties in heel Europa, maar met ons kleine team is dat moeilijk. Gelukkig ondersteunt een verwant centrum uit Duitsland momenteel die Europese samenwerking.

[Wat houdt uw takenpakket bij het AVG in?](#)

In een kleine organisatie als het AVG is het takenpakket erg divers. Iedereen is betrokken bij meerdere facetten van de werking. Allereerst is er natuurlijk de collectievorming en -ontsluiting: contact onderhouden met archiefvormers en archieven ophalen, registreren en inventariseren. In de eerste jaren ging het gros van mijn werktijd daarnaartoe, inmiddels is dat minder. De publiekswerking is een tweede facet: er mee voor zorgen dat bezoekers goed geholpen worden en informatievragen beantwoorden, maar ook meewerken aan tentoonstellingen, publicaties of studiedagen. Tot slot is er best wat administratief werk: subsidies aanvragen en verantwoorden, personeelsadministratie, het vzw-beheer ... Bij dat alles kan een beroep worden gedaan op de raad van bestuur en op een netwerk van onderzoekers in verband met gendergeschiedenis. De werkingssubsidie van het federale Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen is uiteraard cruciaal.

¹ Het Fonds Suzan Daniel werd genoemd naar Suzan Daniel (1918-2007), pseudoniem van Suzanne De Pues, die in 1953 in België de eerste vereniging voor lesbiennes en homo's oprichtte.

Ik herinner mij dat ik mij tijdens mijn studies helemaal niet in een archief- of erfgoedcentrum zag werken, omdat ik dacht dat het werk te repetitief zou zijn. In het AVG is er aan variëteit in het takenpakket echter geen gebrek.

Hoe verhoudt uw werk voor het AVG zich ten opzichte van uw engagement als bestuurslid van de “feministische denktank en actiegroep” Furia?

Op zich staan beide los van elkaar, maar tegelijk is er een connectie. Door kennis te maken met de geschiedenis van het feminisme, ben ik zelf feministe geworden en vervolgens bij Furia beland. Mijn feministische engagement voedt op een bepaalde manier mijn betrokkenheid bij het AVG, maar terzelfdertijd moet en wil ik als archivaris werken voor de vele stemmen in de publieke discussie over gelijkheid v/m/x, ook stemmen die ver staan van het feminisme dat Furia uitdraagt.

Enkele tijdschriften uit de collectie van het AVG

U moet nog iets meer dan een decennium werken. Wat hoopt u in die periode te kunnen doen?

Ik zou van ‘mogen werken’ spreken, want ik doe het erg graag. We moeten de komende jaren zeker inzetten op erfgoedzorg voor organisaties van vrouwen van kleur. Verder ben ik benieuwd hoe het AVG de nieuwe generatie feministische collectieven kan aanspreken en hoe we onze collectievorming kunnen verbreden van ‘vrouwen’ naar ‘gender’. Daarbij aansluitend hoop

ik dat er de komende jaren financiële ruimte kan worden gevonden om te groeien en de broodnodige expertise in huis te halen voor het bewaren van digitaal archief. Zelf zou ik graag de inventaris afwerken, of helpen afwerken, van het boeiende en waardevolle archief van de Internationale Vrouwenraad.

U publiceerde onder meer over de voormalige socialistische politica Marijke Van Hemeldonck. Hoe beoordeelt u de plaats en de rol van vrouwelijke politici vandaag, en hebben zij een specifieke inbreng?

Ik denk dat vrouwen hebben bewezen heel goede politici te kunnen zijn, al botsen ze geregeld met een politieke cultuur die dikwijls nog erg mannelijk en niet zelden nogal macho is. Het voorbije jaar getuigden meerdere Vlaamse topoliticus daarover. Vrouwen brachten en brengen specifieke thema's

op de politieke agenda. Zonder vrouwen in de politiek, en zonder de vrouwenbeweging als drukingsgroep, zou er de voorbije decennia veel minder aandacht zijn gegaan naar zeg maar gendergerelateerd geweld, de diverse vormen van zorg of de combinatie van werk en gezin. Ik herinner ook graag aan de mobilisatie van vrouwen in de acties voor een betere kinderopvang tijdens de voorbije maanden. Zelfs vaderschapsverlof is een eis die in sterke mate door vrouwen is uitgedragen.

Een citaat: “Maar het is misleidend om de geschiedenis van een land in afzondering van andere landen te bekijken.” (Ian Buruma, Nederlands-Britse japaanoloog, sinoloog en journalist-publicist)

Een internationaal en vergelijkend perspectief is meestal heel verrijkend. Zo bleek uit het doctoraat van de Gentse historica Julie Carlier uit 2010, *Moving beyond boundaries: an entangled history of feminism in Belgium 1890-1914*, hoe belangrijk internationale contacten waren bij de oprichting van de eerste feministische organisaties in België.

“Ook mensen die zich niets interesseren voor geschiedenis ervaren toch de andere sfeer die uitgaat van een binnenstad, van een kasteel, van oud land.” (Marjoleine de Vos, Nederlandse essayiste en dichteres)

Momenten waarop je je verbonden voelt met de geschiedenis zijn bijzonder; het is alsof je haasje-over speelt met de tijd. Historische documenten bevatten weerhaakjes die je soms onverwacht het verleden intrekken. Als archivaris heb je een andere verhouding tot een archief dan als onderzoeker, maar je botst net zo zeer op brieven, notities of foto's die bijblijven. Vorig jaar maakte theatercollectief Ecarlate gebruik van de AVG-collecties en die van enkele andere erfgoedcentra. Een van de vrouwen die tot leven werden gebracht in hun korte theaterstukken heb ik gekend. Het greep me aan hoe ze haar op scène zetten, want ze lieten me op een andere manier naar haar kijken. Het was een beklemmender beeld, en ik deel het niet helemaal, maar ik denk wel dat ze iets heel wezenlijks hadden gepuurd uit die archieven. Het was een sfeer die via een andere medium misschien niet op dezelfde beklievende manier tot uitdrukking zou zijn gebracht.

“Afrika heeft ook een eigen geschiedenis: het is niet alleen lijdend voorwerp van Europees kolonialisme.” (Ineke van Kessel, Nederlandse historica en journaliste)

Er is nog veel werk aan de winkel om de dominantie van de witte blik op de geschiedenis bij te stellen, zelfs om die te leren herkennen. Ook in het AVG

is daar nog werk aan. We moeten ons er bijvoorbeeld bewust van zijn dat kolonialisme en postkolonialisme mee bepalen welke vrouwenorganisaties uit het Globale Zuiden door de Internationale Vrouwenraad, waarvan we het archief bewaren, als potentiële partners werden gezien, en welke niet. We moeten onze eigen werking kritisch analyseren wat betreft die witte dominantie. Het AVG bewaart vooralsnog geen archieven van verenigingen van vrouwen van kleur. Dat is deels historisch verklaarbaar, maar dat belet niet dat we pas beter zullen kunnen doen wanneer wordt erkend dat ze lang een blinde vlek in onze werking zijn geweest.

“Ze concludeert dat vrouwen vrij kunnen zijn als zij de moed hebben onvrouwelijk te zijn.” (Lotte Houwink ten Cate, Nederlandse historica)

Dit citaat roept meteen vragen op. Waarom is het blijkbaar niet moedig om vrouwelijk te zijn? Wat als mannen ‘de moed hebben om onmannelijk te zijn’? Wat houdt het in om ‘vrouwelijk’ of ‘onvrouwelijk’ te zijn? En natuurlijk de hamvraag: veronderstelt emancipatie dat je typisch ‘vrouwelijk’ gedrag afzweert of dat je het net omarmt en streeft naar meer waardering van ‘vrouwelijke’ waarden en rollen? Die vraag is zo oud als, zelfs ouder dan, het feminisme. Ze heeft veel debat en heel boeiende teksten opgeleverd, wat erg interessant is voor wie verder wil kijken dan ‘mannen komen van Mars en vrouwen van Venus’.

“En dat is theater dat ik als witte man niet kan bedenken of verzinnen, omdat ik nu eenmaal een witte man ben. Over dit belangrijke besef gaat het vaak in de samenleving van vandaag: ik ben niet meerstemmig van mezelf, ik heb er andere stemmen voor nodig.” (Michael De Cock, Vlaams theatermaker en -directeur)

Michael De Cock, directeur van de Koninklijke Vlaamse Schouwburg (KVS) in Brussel, formuleert het mooi. Je moet je ervan bewust zijn dat er heel andere perspectieven bestaan dan het jouwe en dat sommige daarvan bovendien veel minder worden gehoord. Het is jammer dat er vandaag zoveel spanning zit op het gesprek daarover, want in essentie gaat het om een uitnodiging tot luisteren en dialoog. Het is geen nieuw gesprek. Sinds de jaren ‘70

wordt het bijvoorbeeld binnen het feminisme gevoerd. Er werd toen veel klemtoon gelegd op het vanzelfsprekende zusterschap tussen vrouwen, die allemaal slachtoffer waren van dezelfde patriarchale onderdrukking. Zwarte feministen, met name in de Verenigde Staten van Amerika, beklemtoonden echter dat hun ervaring van onderdrukking evenzeer voortkwam uit racisme, dat witte vrouwen die onderdrukking mee in stand hielden, en dat zwarte mannen hun medestanders waren in de strijd daartegen. Lesbische feministes wezen erop dat heterofeministes nauwelijks oog hadden voor hun kwetsbare positie. Terwijl zij, zo werd gesteld, consequent waren in hun verzet tegen het patriërchaat door relaties met vrouwen aan te gaan. De zoektocht binnen het feminisme om tot een brede solidariteit te komen, met aandacht voor de verschillen, was niet gemakkelijk maar heeft heel sterke inzichten en praktijken opgeleverd. In de woorden van de Caraïbisch-Amerikaanse feministe, schrijfster en academica Audre Lorde (1934-1992) voert niet iedereen dezelfde strijd, maar zijn er wel altijd ontmoetingen mogelijk “on the edge of each other’s battles”.

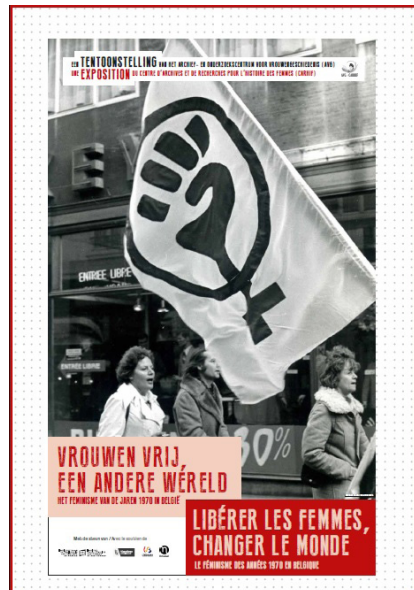
“Nostalgie heeft doorgaans geen al te beste reputatie. Wie deemoedig omziet naar het verleden zou op de vlucht zijn voor het heden en de werkelijkheid niet onder ogen durven te zien. Maar dat hoeft niet altijd waar te zijn.” (Peter de Bruijn, Nederlands historicus)

Nostalgie is niet noodzakelijkerwijze een vlucht voor de wereld van vandaag. Omkijken naar het verleden kan zaken zichtbaar maken die verloren gingen en kan doen voelen hoe belangrijk het is om die terug te vinden. Nostalgie staat echter niet bekend als een activerende emotie. Om verandering te bewerkstelligen, moet je opnieuw de stap naar het heden zetten en van daaruit een toekomst verbeelden.

Nico Van Campenhout

Wist je dat ...

George Washington (1732-1799), ietwat tegen de toenmalige mode in, geen pruik droeg? Op portretten lijkt de eerste president van de Verenigde Staten er steevast eentje te dragen, maar schijn bedriegt. Washington stieelde zijn eigen haar op zo'n manier dat het alles weghad van de typische herenpruik uit zijn tijd: hij hield het lang, bond het achteraan samen in een paardenstaart, gaf het links en rechts wat volume, en bepoederde het.

Affiche van de rondreizende AVG-tentoonstelling 'Vrouwen vrij, een andere wereld'

De Canon van Vlaanderen

In *Tijdingen* nr. 179 las u over het project van Jos Martens op *Histoforum*, de website voor geschiedenisonderwijs. Daar verwerkt hij het digitale aanbod van de Vlaamse canon (www.canonvanvlaanderen.be) tot praktisch didactisch materiaal. Voor dit nummer dook Sam Van Clemen in de papieren versie. Hieronder leest u zijn beoordeling.

De redactie van *Tijdingen* is zeer benieuwd naar praktijkervaringen van alumni. Werkte u al met de website of het boek van de Canon van Vlaanderen, in de klas of in een andere context? Wat zijn uw ervaringen? Bent u positief verrast of ziet u gemiste kansen? Laat het ons weten via redactie@vhl-alumni.be! Wij publiceren uw reactie graag in een van onze volgende nummers.

De Canon van Vlaanderen in 60 vensters,
Borgerhoff & Lambergts, Gent, 2023, 320 p.
Zie ook: www.canonvanvlaanderen.be

De veelbesproken Canon van Vlaanderen verscheen in mei 2023. Het project heeft een voorgeschiedenis die meerdere jaren teruggaat in de tijd. De Canoncommissie van specialisten, onder leiding van Manu Gerard, ging aan de slag in 2020. Het project deed al stof opwaaien lang voor het verschijnen van het boek en online gaan van de bijhorende website. Hoe moeten we dit boekwerk nu beoordelen?

De canon als richtsnoer

In de inleiding zetten de samenstellers hun opzet uiteen. En dat was ambitieus. De canon dient tegelijk als "richtsnoer" en "samenzang". Hij is bedoeld voor een zo breed mogelijk publiek. Hij kan zijn nut bewijzen in het onderwijs, menen de samenstellers. "Daarnaast kan de Canon een hulpmiddel zijn voor gesprekken over maatschappelijke integratie en inburgering." "Tot slot kunnen mensen uit de erfgoed- en toerismesector baat hebben bij deze Canon." (p. 5)

Uitgangspunt is de regio Vlaanderen zoals die vandaag bestaat. Deze regio kreeg pas geleidelijk vorm na 1830, maar de geschiedenis ervan gaat terug tot de prehistorische mens. Gevolg van deze insteek is wel dat het huidige

Frans-Vlaanderen niet aan bod komt. Hieraan had nochtans toch wel een hoofdstuk kunnen worden gewijd.

Zestig vensters op het verleden

Uit deze lange geschiedenis werden zestig "vensters" gekozen. Het gaat om "thema's, blikvangers en focuspunten" die chronologisch worden geordend. Het concept van de zestig hoofdstukken is hierdoor erg eenvormig. Ze zijn redelijk kort en beginnen met een stukje tekst over het gekozen venster. Deze inleiding dient telkens als aanleiding om een breder verhaal te vertellen. De zestig hoofdstukken worden gewoon achter elkaar gebracht. Het verhaal is niet onderverdeeld in periodes.

Het begint na een korte inleiding met de Neanderthalers. Daarna evolueert het verhaal chronologisch verder, tot op vandaag. Opvallend is de diversiteit van de gekozen thema's. Grote personen hebben een plaats, naast belangrijke gebeurtenissen. Maar bijvoorbeeld ook het Ros Beiaard, de Bloednacht van Leuven (de strijd voor het stemrecht), de Rode van Vlaanderen, het kookboek van de Boerinnenbond, de pil, Jacques Brel en het homohuwelijk zijn een venster. Minder bekende persoonlijkheden zijn de verbrande Lierse heks Cathelyne Van den Bulcke en de Congolees Paul Panda Farnana. Het laatste venster luidt: 'De wereld in Vlaanderen'. Het verwijst naar de toenemende multicultuuraliteit van Vlaanderen.

Beoordeling

In recensies kwam eerder al de kritiek dat er lacunes zouden zijn en dat sommige regio's niet genoeg plaats zouden hebben gekregen. Maar met zo'n omvangrijk onderwerp is dit eigenlijk onvermijdelijk. Ook was er vooraf vrees dat er erg vooringenomen zou worden geselecteerd. We vinden integendeel dat er een erg goede en evenwichtige keuze is gemaakt. Van politieke subjectiviteit is geen sprake. Bij alle zestig vensters vinden we dat ze een plaats waard zijn. En een uitbreiding of vervolg kan trouwens nog altijd worden gemaakt.

Tweede deel van het werk zijn de vele afbeeldingen die op zich het boek al de moeite waard maken. Het is meteen een belangrijke kwaliteit van dit boek. De illustraties zijn goed gekozen, groot afgedrukt en in goede kwaliteit weergegeven.

Kortom, *De Canon van Vlaanderen* leest in de eerste plaats als een aangenaam en boeiend boek over het verleden én het heden van het gebied dat nu bekendstaat als Vlaanderen. Het brengt een flinke brok geschiedenis op een erg vlotte en wetenschappelijk verantwoorde manier tot bij de lezer. Die komt tal van wetenswaardigheden aan de weet. We hebben ervan genoten. De erg fraaie uitgave door Borgerhoff & Lamberigts is een meerwaarde.

Naast het boek kwam ook een website online: www.canonvanvlaanderen.be. De zestig vensters komen hier terug, maar de inhoud ervan is gedeeltelijk anders ingevuld dan in het boek. Bovendien bevat de website veel links die geïnteresseerden telkens de mogelijkheid bieden om zich verder te verdiepen in het thema. Dat maakt boek en website complementair.

Sam Van Clemen

Wist je dat ...

... de Sint-Pieter- en Paulusabdij van Dendermonde een waardevol handschrift van de benedictijnse abdis en mystica Hildegard van Bingen (1098-1179) bezit?

De zogeheten Dendermonde Codex werd ca. 1175 gemaakt onder toezicht van Hildegard, in haar abdij op de Rupertsberg (Bingen am Rhein). Naast werken van een andere benedictines en mystica (Elisabeth van Schönau) en een anonieme auteur, bevat de codex een theologisch traktaat van Hildegard en een verzameling van haar liturgische gezangen. Dat laatste werk, de Symphonia harmoniae caelestium revelationum, is wereldberoemd en slechts in één ander manuscript bewaard (de Riesencodex van Wiesbaden).

Hildegard schonk het handschrift oorspronkelijk aan de monniken van Villers. Na omzwervingen langs verschillende andere abdijen eindigde het bij de benedictijnen van Dendermonde, die het in 2017 in bewaring gaven aan de Maurits Sabbebibliotheek van de theologische faculteit van de KU Leuven.

Historische strips

Wilfried Lupano en Léonard Chemineau,
De Boekenezel van Cordoba, Standaard Uitgeverij,
Antwerpen, 2022, 257 p.

Net als boeken kunnen strips je meteen aanspreken met een speciale titel en een intrigerende cover. Zo is het ook met *De Boekenezel van Cordoba*: de titel maakt een mens nieuwsgierig en samen met de kaft wijst hij er duidelijk op dat we hier met een bijzonder en exotisch verhaal te maken hebben. Het gaat hier niet om zomaar een simpele vertelling: het dikke album behandelt een belangrijke gebeurtenis uit Spanje, toen nog Al-Andalus geheten, uit de 10e eeuw. Een tragische gebeurtenis zelfs.

Op de vlucht uit Cordoba

De stad Cordoba staat in rep en roer. Bibliothecaris Tarid verzamelt samen met kopiïste Loebna de belangrijkste boeken van de meer dan 400.000 werken uit de grote bibliotheek. Kalief Al-Hakam II is pas gestorven en de elfjarige Hisham is op de troon gekomen. De jonge monarch staat volledig onder invloed van vizier Muhammed Amir. Deze probeert zijn macht te bestendigen door een alliantie te sluiten met de invloedrijkste imams. Voor deze mannen is de bibliotheek een doorn in het oog, staat ze vol verkeerde boeken en heeft een goed moslim genoeg aan de Koran.

Tarid ziet dus geen andere optie dan zoveel mogelijk werken te redden van de vlammen. Wanneer zijn oude leerling Marwan plots opduikt met een ezel, wordt het dier zeer zwaar beladen met allerlei boeken uit verschillende eeuwen. Het drietal Tarid, Loebna en Marwan trekken met hun boekenezel – het koppigste dier uit de hele geschiedenis – weg uit Cordoba, op zoek naar veiliger oorden. Maar de diefstal ontgaat de vizier niet, en hij stuurt natuurlijk zijn mannen achter hen aan ...

Grote en kleine geschiedenis

Het hele verhaal beperkt zich tot een korte periode in het jaar 976. De op dat moment grootste bibliotheek ter wereld is in gevaar en gaat uiteindelijk in

vlammen op. Doorheen de eeuwen zouden enkele boeken uit deze bibliotheek terug opduiken, maar er is er in feite maar één waarvan we zeker zijn dat deze uit Cordoba afkomstig is. Deze tragedie wordt goed gekaderd in dit boek, met op de achtergrond de politiek van de Omajjaden in Al-Andalus. Via flashbacks van de drie hoofdfiguren komen we heel wat te weten over het ontstaan van de bibliotheek en de rol van de grote kaliefen Abd Al-Rahman III en Al-Hakam II hierin. Het beeld verspringt soms ook naar vizier Amir en zijn visie op de dingen. Door alle info zo te verweven in het levensverhaal van de personages, zit de geschiedenis zo vlot in het verhaal vevat dat ze vloeiend en niet-storend wordt verteld. We krijgen dus geen plotse intermezzo's, want de feiten zijn deel van de gebeurtenissen.

Naast de bibliotheek en de politiek komt ook het groter kader aan bod. Door de eerdergenoemde flashbacks en de acties van de vizier leren we indirect vrij veel over de samenleving in Al-Andalus. De aard van het verhaal draagt hiertoe bij: doordat de personages het land rondtrekken met een ezel en allerlei mensen ontmoeten, komen er tussendoor allerlei feitjes over het islamitische Spanje naar boven. Af en toe wordt er zelfs door iemand een passage voorgelezen uit een van de meegesmokkelde werken.

Niet onbelangrijk is dat je niet onmiddellijk in het verhaal wordt gedropt: het album start met een inleiding van de tijdsperiode en een kaart van het rijk. Voor de geïnteresseerde lezer vinden we op het einde nog een nawoord van zes pagina's over het Kalifaat van Cordoba door Pascal Buresi, onderzoeksdirecteur van het CNRS (het Franse *Centre National de la Recherche Scientifique*) en het Centrum voor Islamstudies. Maar het einde van de strip geeft ons ook een triest overzicht van het einde van zoveel belangrijke bibliotheken door de eeuwen heen, én een waarschuwing voor de toekomst ...

Beoordeling

Het zijn allemaal gewichtige onderwerpen en toch komt het verhaal niet te zwaar over. Om alles nog wat luchtig te houden, zitten we met de verhalen van de hoofdpersonages én de historie om met een ezel door Spanje te trekken. De vlotte pen van Chemineau brengt dit allemaal mooi in beeld. Hij heeft een tekenstijl die luchtigheid en humor brengt, maar toch gedetailleerd en serieus genoeg is om de ernstige zaken even goed op papier te zetten. Dit semi-realisme lijkt al even een trend te zijn voor historische strips (zie ook eerdere recensies in de vorige Tijdingen). Dit werkt wonderwel voor heel wat historische verhalen en kan zo goed de geschiedenis voor een breed publiek brengen, wat ons in een gelijknamig vak indertijd op het hart werd gedrukt.

En zo is *De Boekenezel van Cordoba* een leuk én leerrijk verhaal van het mythische maar niet altijd zo bekende Al-Andalus. Het is niet alleen een echt grappig boek, maar tegelijkertijd een geschiedenisles en een aanklacht tegen politiek-religieus fanatisme. De vlotte tekenstijl past er goed bij, maar schuwt het niet om bepaalde donkere en zelfs gewelddadige momenten aan bod te brengen.

De wisselwerking tussen Tarid, Loebna – een historisch figuur! –, Marwan en een koppige ezel duwt het verhaal voort en brengt een mooie ode aan het boek en de bibliotheek door de eeuwen heen. Grote geschiedenis kan soms verpakt zijn in kleine verhalen, en dit album is daar een mooi voorbeeld van.

Frederik Maertens

Wist je dat ...

... de KU Leuven in februari een exemplaar van Vesalius' De humani corporis fabrica libri septem op de kop wist te tikken bij Christie's New York? Weliswaar met steun van de Vlaamse Gemeenschap en de Stichting Désiré Collen. Prijskaartje: 2 miljoen euro. Het gaat om een bijzonder exemplaar van de tweede editie uit 1555: Vesalius heeft er notities in gemaakt ter voorbereiding van een volgende editie. Helaas overleed hij in 1564, op de terugweg van een reis naar het Heilig Land, en is die derde editie er nooit gekomen.

Andreas Vesalius – in 1514 geboren als Andries van Wesele – publiceerde zijn zevendelig medisch handboek voor het eerst in 1543, in Bazel. Hij was toen hoogleraar in Padua, waar hij onderzoek mocht doen op echte lijken. De Fabrica is prachtig én waarachtig geïllustreerd door Italiaanse kunstenaars en betekende het begin van de moderne menselijke anatomie.

De KU Leuven heeft intussen aangekondigd dat ze het werk zal digitaliseren. In het kader van haar 600-jarig bestaan in 2025 staat ook de opening van een Vesalius Belevingscentrum op de planning, waar deze Fabrica zeker een prominente plaats zal krijgen.

Historische boeken

Johan De Cock, *Margareta van Oostenrijk: parel van Bourgondië 1480-1530*, Uitgeverij Elena, Mechelen, 2021, 272 p.

Door toeval – of het wisselvallig wentelen van haar persoonlijk Wiel van Fortuin – is er praktisch gelijktijdig met het boek van Edward De Maesschalck, *Moed & tegenspoed. Edelvrouwen in de Bourgondische tijd* (2022, besproken in Tijdingen nr. 176), deze afzonderlijke publicatie verschenen, volledig gewijd aan Margareta. Gelukkig maar. Het standaardwerk van Jane de Jongh, de trilogie *Regentessen der Nederlanden*, over Margareta van Oostenrijk, Maria van Hongarije en Margareta van Parma (4e druk 1981, 1e druk 1941) was reeds lange tijd niet meer te vinden. Johan De Cock bezorgt met dit boek een waardige opvolger voor dr. de Jongh!

Margareta van Oostenrijk (1480-1530), landvoogdes der Nederlanden, tante van Karel V, is de laatste jaren herhaaldelijk uit de coulissen van de geschiedenis voor het voetlicht getreden. Vooreerst vertolkte zij een grandioze hoofdrol, samen met Margareta van York – derde echtgenote van hertog Karel de Stoute – in de grootse tentoonstelling 'Dames met Klasse', in Mechelen (2005) en natuurlijk ook in de dito catalogus.

Haar huwelijken met de koningen van Frankrijk en Spanje mislukten door politieke intriges en zelfs een overlijden. Een derde huwelijk met Filibert de Schone, hertog van Savoye, bracht geluk, maar eindigde met een tragisch jachtongeval. Haar diplomatiek talent en netwerk vrijwaarden de Nederlanden van de grote Europese oorlogen. Naast bestuurlijke perikelen biedt De Cocks werk ook inzicht in de persoonlijkheid van Margareta, gebaseerd op haar uitgebreide correspondentie. Het resultaat is een vlot geschreven en inhoudelijk sterk verhaal, met talrijke afbeeldingen in kleur en uitvoerig literatuuroverzicht.

Dit is het verhaal van een uitzonderlijke vrouw die erin slaagde haar eigen accent te leggen in een Europa dat door mannen werd gedomineerd. Gedurende twintig jaar regeerde zij als regentes over de Nederlanden, eerst onder het gezag van haar vader, keizer Maximiliaan, en nadien van haar neef, Karel V. Beider oorlogszuchtige machtspolitiek strookte niet altijd met de

belangen die Margareta voor onze landen voor ogen had. Zij wilde vrede en voorspoed.

Het boek geeft verder een unieke inkijk in de organisatie en de dagelijkse werking van de Bourgondische hofhouding en licht de sluier op over een van de grootste omkoopaffaires uit de Europese geschiedenis: de keizersverkiezing van Karel V, waarbij Margareta een actieve rol speelde.

Mausoleum voor een grote liefde

In maart 1505 begon Margareta met de uitvoering van haar plan: in Brou (net buiten Bourg-en-Bresse) een klooster en een kerk annex klooster bouwen ter nagedachtenis aan Filibert. Voor haar bouwplannen haalde zij de beste bouwmeester, stenhouders en beeldhouwers uit de Nederlanden naar Brou. Het resultaat is een parel, gevolg van een unieke concentratie van talent. Haar hofbeeldhouwer Conrad Meit stond in voor de grafbeelden en haar hofschilder Barend (of Bernard) van Orley voor het schilderwerk en de glasramen. Beiden verbleven zelfs jaren in Brou.

Haar bouwmeester baseerde zich voor de kerk op de mooiste voorbeelden van de late Brabantse gotiek: de kathedralen van Antwerpen en Mechelen, en de Sint-Pieterskerk van Leuven. In het koor vind je drie praalgraven, in wit marmer van Carrara en albast: dat van haar schoonmoeder Margareta van Bourbon, centraal dat van Filibert en aan de zijkant dat van Margareta zelf. Overal is haar devies uitgehakt of aangebracht in de glasramen: FORTUNE INFORTUNE FORT UNE, wat kan vertaald worden als: 'het Lot maakt één persoon zeer ongelukkig', een verwijzing naar de wisselvalligheden van haar leven en het kortstondige van alle aardse geluk, door de wentelingen van het Rad van Fortuin (een steeds terugkerend thema in deze hele periode). De praalgraven in Brou horen bij de mooiste monumenten die in Europa te vinden zijn. In de Nederlanden zelf zal je tevergeefs naar een evenknie zoeken. Als die al bestaan heeft, is ze door de Beeldenstorm van 1566 verwoest.

Portretbuste van Filibert de Schone (1480-1504) door Conrad Meit, in appel- of perenhout (vóór 1524).
Hoogte: 11,6 cm.
Foto: Staatliche Museen zu Berlin, Skulpturensammlung und Museum für Byzantinische Kunst / Antje Voigt

Landvoogdes van de Nederlanden

Op 25 september 1506 overleed haar broer Filips in Burgos. Dit overlijden betekende een definitieve kentering in het leven van de jonge weduwe. Keizer Maximiliaan stelde zijn dochter aan tot regentes voor de duur van de minderjarigheid van haar neef, aartshertog Karel. Eind oktober 1506 verliet Margareta Savoye voorgoed. Eind maart 1507 arriveerde ze in de Nederlanden.

Na een hartelijk onthaal in de belangrijkste steden der Nederlanden vestigde zij zich te Mechelen. Zij koos deze stad omwille van de centrale ligging en omdat het hier rustiger was dan in het steeds oproerige Gent of Brugge. Door haar keuze werd Mechelen, dat reeds de zetel was van centrale Bourgondische instellingen als het Parlement (het hoogste gerechtshof) en de Rekenkamer, de hoofdplaats van de Nederlanden. Haar verblijfplaats, het Hof van Savoye, is in bouwkundig opzicht bijzonder belangrijk. Reeds in 1510 kon Margareta de achtervleugel aan de Voogdstraat betrekken. Die vleugel in baksteen vertoont nog alle kenmerken van de laatgotiek. De voorzijde aan de Keizerstraat daarentegen is een van de eerste gebouwen die in Noordwest-Europa opgetrokken werden in renaissancestijl (ca. 1515-1517).

Haar laatste diplomatieke succes behaalde Margareta in 1529 door de Vrede van Kamerijk, of Damesvrede², omdat de succesrijke onderhandelingen gevoerd werden door haar en door Louise van Savoye, de moeder van de Franse koning Frans I, maar ook de zus van Margareta's overleden echtgenoot Filibert. In november 1530 begon een oude wonde aan Margareta's been opnieuw te ontsteken. In de nacht van 30 november op 1 december 1530 overleed de gouvernante in haar residentie in Mechelen.

Een dame met smaak (p. 215)

Margareta's hele leven werd met onvermoeibare werkkraft in beslag genomen door het landsbestuur en de opvoeding van de kinderen van haar broer Filips de Schone. In de kunst vond zij haar enige ontspanning. Vooral voor handschriften lijkt zij de passie gekoesterd te hebben, zo kenmerkend voor haar voorgelacht. Van haar residentie in Mechelen maakte zij een kunstcentrum en ze richtte er haar 'riche librairie' in.

Om af te sluiten: haar librairie bevatte tevens een aantal muziekboeken met polyfonische liederen, waaronder een uniek juweel: haar prachtige grote

2 Zie ook '1529 De Damesvrede' op Histoforum (histoforum.net/romans/1529.html)

'Mechels Koorboek' met de waarlijk keizerlijke miniaturen uit het atelier van de beroemde Petrus Alamire. Het is het enige boek van haar hele 'riche librairie' dat Mechelen nooit verlaten heeft, en is nu, vijfhonderd jaar later, in de topstukkenlijst en de Canon van Vlaanderen beland.³ Haar hele boekenbestand besloeg 392 volumes: 348 handschriften en 44 gedrukte boeken. De befaamde *Les Très Riches Heures* had ze meegebracht uit Savoye.

Op Histoforum⁴ vind je een uitvoerige, rijk geïllustreerde bespreking van De Cocks werk, met veel aandacht voor Margareta's fenomenale kunstcollectie, vooral haar bibliotheek, twee bijzonder interessante bijlagen en een antwoord op de vraag hoe ze in de Canon van Vlaanderen is beland.

Jos Martens

Veerle De Vos, *Alles onder de hemel: Ferdinand Verbiest en de ontdekking van China*, Pelckmans, Kalmthout, 2023, 344 p.

De schrijfster begint haar verhaal met het bezoek van Xi aan België in 2009 en 2014, en met de verklaring waarom de jezuïeten in het gesloten China wel binnen mochten: dankzij hun betere kennis van wiskunde, natuurkunde, astronomie en geografie. Kennis die toen in Europa groter was dan in China (p. 11). Dan beschrijft ze hoe Portugal van de 15e tot de 19e eeuw een wereldrijk werd. De jezuïeten reisden namelijk via Portugal naar China. De paus had in 1493 de oostelijke helft van de wereld toegekend aan Portugal en China hoorde bij het bisdom Macau. Die reis duurde gemiddeld twee jaar en was zeer gevaarlijk: velen stierven onderweg.

Bovendien was er maar één afvaart per jaar: wie te laat kwam – zoals Verbiest één keer meemaakte –, mocht zich gaan bijscholen in Coimbra.

Pas dan vertelt De Vos over Verbiest zelf (1623-1688): zijn jeugd, studies en noviciaat. Daar spraken ze Latijn en Philippe Couplet was een van zijn studiegenoten. Verbiest werd gedurende vijf jaar leraar in Brussel. Met 9 leraren stonden ze daar in voor 600 leerlingen (p. 49), nu doen ze dat met 50.

3 www.canonvanvlaanderen.be, venster 17: Het Mechels Koorboek - Polyfone muziek in de Lage Landen

4 'Margareta van Oostenrijk in de Canon' (histoforum.net/recensies/margareta.html)

Van Brussel naar Macau

In 1654 kwam de Italiaanse jezuïet Martino Martini naar Brussel, o.a. om nieuwe rekruten te ronselen. Er waren 32 kandidaten, slechts 3 mochten mee. Zijn *Novus Atlas Sinensis* werd, na de *Atlas Maior* van Blaeu (1665), het duurste boek van de 17e eeuw.

In 1656 mochten Verbiest en Albert Dorville eindelijk vertrekken. Een Frans piratenschip beroofde en gijzelde hen, maar in Cannes ontsnapten ze. De reis verliep met hevige stormen, ziektes en de dood van vijf jonge jezuïeten. Pas in 1658 bereikte minder dan de helft uitgeput Macau. Een andere groep, met Philippe Couplet en François de Rougemont, deed er nog langer over.

Na zijn lessen Chinees in Macau werkte Verbiest eerst in Xi'an, totdat de Mantsjoe-keizer Shunzhi hem in 1660 naar Peking liet komen. Er waren ook felle tegenstanders, o.a. Yang Guangxian, die zorgde dat Johann Adam Schall von Bell en Verbiest in 1664 gevangen werden genomen en veroordeeld. Eerst tot in stukken snijden, vervolgens omgezet in drie jaar huisarrest. Ook de dominicanen en franciscanen waren jaloers op de jezuïeten en dus felle tegenstanders.

Aan het keizerlijk hof

Na drie jaar huisarrest werd Verbiest door keizer Kangxi geroepen om te bewijzen dat zijn kalendermethode de juiste was en niet de vierduizend jaar oude Chinese. Verbiest verving de Chinese tijdsindeling (per 100 delen) door de Westerse (per 60 delen). Zijn kalender van 1670 werd door elk gezin aangekocht en had ook succes in de naburige koninkrijken. Hij mocht als eerste Europeaan privéles meetkunde en rekenkunde geven aan de keizer, in het Mantsjoe. En hij liet Matteo Ricci's Chinese versie van Euclides vertalen naar het Mantsjoe. Hij gebruikte katrollen om zware lasten te verplaatsen. Hij nam ook een Chinese naam aan: Nan Huairan, Nand de Goedhartige.

In 1673 vroeg de keizer Verbiest om kanonnen te gieten om een opstand te onderdrukken. Hij gaf de keizer ook een boek waarin hij schreef: het hart is de zetel van de emoties, het brein van alle cognitieve processen. Dat ging lijnrecht in tegen de Chinese overtuiging dat het hart ook

de zetel is van kennis en intellect. De keizer verwierp het boek als 'rebels' en 'foutief'. Het werd dus niet gepubliceerd. Hij wou het christendom ook niet overnemen, want dan vreesde hij zijn 'Hemels Mandaat' te verliezen.

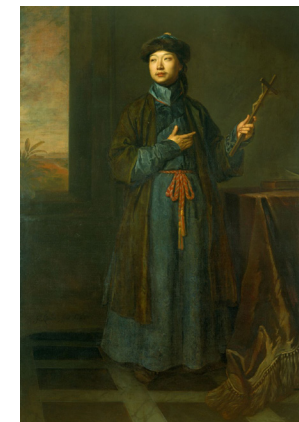
In 1676 kwam een Russische delegatie naar Peking. Verbiest moest ze ontvangen en uitleggen dat de keizer boven de tsaar stond en dat zij dus de kowtow (de keizerlijke onderwerpingsgroet) moesten doen. De onderhandelingen mislukten: de Russische gezant weigerde te knielen en de Chinezen gedroegen zich superieur. Toch kwam er in 1689 een grensverdrag in Nertsjinsk, waarbij China voor de eerste keer op basis van gelijkheid onderhandelde met een ander land, met twee jezuïeten als tolk (p. 227).

Opvolging verzekerd?

In 1676 stierf De Rougemont. Verbiest deed in 1678 een oproep aan de jeugd in Europa om missionaris te worden. Hij zei erbij dat geen enkel land vergelijkbaar was met China qua orde, harmonie, grootsheid en geletterdheid. Hij stelde in 1676 ook een 'Eeuwigdurende Kalender' op in 32 volumes. Die bevatte alle zons- en maansverduisteringen voor de komende tweeduizend jaar (p. 246).

In 1683 stuurde Verbiest zijn vriend Couplet naar Europa, samen met bekeerling Shen Fuzong. Hun doel: meer geld, meer missionarissen, en meer steun voor de wijding van Chinese priesters. Ze reisden met de VOC naar Enkhuizen en vandaar via diverse steden in de Zuidelijke Nederlanden en Frans-Vlaanderen naar Lodewijk XIV. Diens biechtvader, de jezuïet Père de La Chaise, zorgde voor twee audiënties. De koning gaf hun een som geld en zorgde ook voor zes Franse missionarissen.

Daarna trokken Couplet en co naar het Vaticaan. Daar kregen ze in 1686 te horen dat de liturgie niet in het Chinees mocht – naar mijn mening een blunder van het Vaticaan. In 1687 werden Shen en Couplets assistent Spinola ontvangen op St. James Palace door de katholieke koning James II Stuart. Zijn hofschilder maakte een levensgroot portret van Shen. Couplet arriveerde pas in 1687 in Londen. Ondertussen stelde Verbiest al zijn opvolger aan: Antoine Thomas uit Namen. Opmerkelijk: toen waren er in China al namaakspullen te koop: brillen, klokken, telescopen, textiel.

Portret van Shen Fuzong door Godfrey Kneller, de hofschilder van James (Jacobus) II Stuart

Portret van Ferdinand Verbiest

Het einde van de jezuïeten in China

Op 12 februari 1687 ging Verbiest naar de keizer om hem een gelukkig nieuwjaar te wensen. Maar zijn paard sloeg op hol en hij raakte zwaar gewond. Op 28 januari 1688 stierf hij, op zijn 64e, uitgeput en versleten na een verblijf van ruim dertig jaar in China. Zijn begrafenis en graf werden volledig betaald door de keizer. Als enige westerling in de geschiedenis van het keizerrijk werd hij geëerd met een postume titel: 'Qin Min': 'IJverig en Scherpzinnig' (p. 316).

In 1692 vertrok Couplet op zijn 70e, na een rondreis van negen jaar, terug naar China. In Mozambique werd hij zwaar ziek. In 1693, tijdens het tweede deel van de reis, nabij Goa, stierf hij.

In 1692 legaliseerde keizer Kangxi eindelijk het katholicisme. Maar toen stuurde het Vaticaan een Chinees-onkundige gezant die de voorouderverering en het bezoek aan de Confucius-tempels verbood en die de jezuïeten verplichtte de tekst van de keizer voor de kerk van Verbiest, 'Aanbid de Hemel', te vernietigen wegens 'afgoderij'. De keizer verdedigde de jezuïeten en noemde de verboden een gebrek aan eerbied en een misdaad. Hij liet de gezant bij zich roepen, maar tevergeefs. De paus bekrachtigde het verbod en tekende daarmee het doodvonnis van de jezuïeten in China. Hij maakte een einde aan de vriendschap tussen een briljante jezuïet en een briljante keizer. De volgende keizer verbood in 1724 het christendom opnieuw. Zo kwam er een einde aan twee eeuwen uitwisseling van kennis tussen Oost en West.

De schrijfster eindigt met een bezoek aan het Zhalan-kerkhof waar Ricci, Schall von Bell en Verbiest begraven zijn. Helaas hebben de opstandige Bokkers in 1900 de botten eruit gehaald en verbrand. Ze vertelt er niet bij dat de vandalen van de Culturele Revolutie in 1966 opnieuw schade aanrichtten.

Ze zegt dat China vandaag de wereld benadert zoals de jezuïeten vierhonderd jaar geleden: het heeft geleerd uit de val van de Sovjet-Unie en uit de tekorten in de Amerikaanse politiek en economie. Het kan enkel slagen met een neo-autoritair koers; democratie past niet bij China. Keizer Kangxi gaf al een boek terug aan Verbiest omdat het niet paste in China's traditie. De Vos denkt dat we in de 21e eeuw zullen moeten leren leven met de Chinese dominantie en waarden. Ze zegt er niet bij dat China de democratie in Hongkong al afgeschaft heeft en dat ook nog wenst te doen in Taiwan. Blijkbaar vinden Xi en Poetin dat democratie besmettelijk kan zijn.

Beoordeling

Veerle De Vos schildert een prachtig, bij momenten ontroerend beeld van de ontmoeting tussen de jezuïeten en de Chinezen. Ze vertelt heel vlot en aangenaam, soms te uitvoerig, maar altijd met veel kennis van zaken en met een groot inlevingsvermogen in zowel het leven van de jezuïeten als dat van de Chinezen.

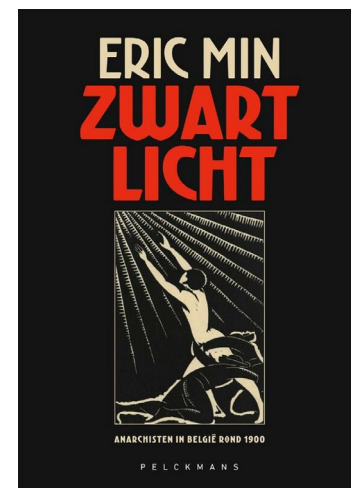
De opmerkingen die nu volgen betreffen dan ook eerder details. De schrijfster had duidelijker mogen uitleggen wat ze in de titel bedoelt met 'De ontdekking van China'. Ontdekking is trouwens niet juist: Willem van Rubroek was er vierhonderd jaar eerder, in 1253-1256. En Marco Polo wellicht ook tussen 1271-1295. Ze herhaalt geregeld dat de Chinese economie in de 17e eeuw de grootste ter wereld was en dat de steden en paleizen de Europese overtroffen, maar cijfers daaromtrent zijn niet voorhanden. En in de wetenschappen liep Europa voorop. Op p. 45 maakt ze een misplaatste vergelijking tussen de missionarissen en de Molenbeekse Syriëstrijders. Het boek bevat verder enkele inhoudelijke foutjes – zo noemt De Vos op p. 50 de beroemdste Latijnse dichter Vergilius een 'geschiedschrijver' – en zetfoutjes.

Kaarten, tijdlijn, foto's en een bibliografie zijn toegevoegd. Een alfabetische woordenlijst van de Chinese begrippen was welkom geweest.

Jef Abbeel

Eric Min, *Zwart licht. Anarchisten in België rond 1900*, Pelckmans, Kalmthout, 2023, 366 p.

De aanpak die journalist-publicist Eric Min hanteert in zijn met kritische affiniteit geschreven boek *Zwart licht. Anarchisten in België rond 1900* is vergelijkbaar met de impressionistisch-pointillistische techniek van Paul Signac (1863-1935), de Franse, met het intellectueel anarchisme sympathiserende kunstschilder. *Zwart licht* is een essayistische verzamelbundel, geen synthetische monografie, iets wat de auteur ook niet pretendeert te brengen. Min presenteert een reeks aangenaam kabbelende, informatieve en dikwijls relativerende, vooral biografische verhalen. Hij hanteert

een soms ironiserend, onveranderlijk boeiend en bij tijd en wijle spits taalidroom.

Zijn inleiding onder de titel 'Het zwarte licht van de revolutie. Anarchisme in de studeerkamer en het atelier' schetst de contouren van de sub- of tegen-cultuur die hij in kaart brengt, maar dat belet niet dat een eindevaluatie een meerwaarde zou zijn geweest voor deze onderbouwde publicatie zonder academische ambities of pretenties. Het "dansante proza", zoals Min de toonzetting kwalificeert van de vulgariserende wetenschappelijke schriften van Elisée Reclus (1830-1905) – de Franse Commune, geograaf en anarchistische *godfather* die sinds het begin van de jaren 1890 in België woonde –, is een complimenteuze omschrijving die evenzeer op zijn eigen schrijfstijl van toepassing is.

Libertaire intellectuelen in het Brusselse omstreeks 1900

"Alleen al voor de ijver waarmee deze generatie warhoofden en kunstbroeders enkele cruciale concepten tegen het licht heeft gehouden, de nodige 'idées reçues' heeft doorgedacht en de mechaniekjes van de samenleving in gedachte heeft gedomonteerd, verdient zij een diepe buiging", zo vat de auteur terecht de historische betekenis samen van het kleine wereldje dat bestond uit jonge mannen en vrouwen, afkomstig uit de begoede burgerij van de belle époque, die zichzelf emancipeerden door gedurende kortere of langere tijd in de contramine te gaan tegen de toenmalige maatschappelijke conventies. "Spelletjes vogelpik en rondjes faro" stimuleerden daarbij de soms "verhitte discussies" over politieke hervormingen, sociale rechtvaardigheid en artistieke vernieuwing, die op termijn zouden bijdragen tot het overstijgen – ook in Vlaanderen – van "het gescharrel onder de kerktoren". Ondertussen zetten de "anarchisten van de daad" her en der Europa in brand met bommencampagnes en moordaanslagen.

De goddeloze en eigenzinnige libertairen uit deze periode, die in België en elders "de wereldzeeën van de utopie" bevoeren onder het motto *Nie Dieu, ni maître*, balanceerden voortdurend "tussen hun veilige plekje in het establishment en een ondergronds, vaak intuïtief of gevoelsmatig anarchisme". Min laat niet na om in dat verband te wijzen op de contradicties tussen hun principes en hun persoonlijke levenswandel. Zo liet de latere socialistische senator en eerste rector van de vnederlandse Gentse universiteit August Vermeylen (1872-1945) zich destijds meermaals laatdunkend uit over vrouwen en arbeiders. De al genoemde Reclus bezat twee villa's,

weliswaar op naam van zijn echtgenote ... In het verlengde daarvan merkt de auteur fijntjes op dat de door deze bohémienachtige alternatievelingen gepropageerde zogeheten vrije liefde geen garantie biedt dat liefdes- en samenwoningsperikelen uit de wereld worden geholpen.

Met name aan Jacques Mesnil (1872-1940), "een van de boeiendste figuren die het intellectueel anarchisme in België heeft voortgebracht", bij de burgerlijke stand bekend als Jean-Jacques Dwelshauwers, wordt in *Zwart licht* ruime aandacht besteed, net als aan zijn levenspartner Clara Koettlitz (1875-1939). Mesnil, zoon van de toenmalige Brusselse stadssecretaris, engageerde zich na de Eerste Wereldoorlog – na voordien het anarchisme te hebben aangehangen – als "onverzettelijke linksbuiten" in het internationale communisme. Min typeert hem als een "eenzaat en opperindividualist" en als "een buitenbeentje", een karakterisering die opgaat voor nagenoeg alle adepten van wat Min het "individueel-esthetisch anarchisme" noemt. In 1901 publiceerde Mesnil *Le mariage libre*, wat niet verhinderde dat hij van mening was dat niet alle beroepen toegankelijk behoorden te zijn voor vrouwen.

Jacques Mesnil, rond 1905

Beoordeling

Zwart licht bevat nauwelijks feitelijke onjuistheden, maar toch. Niet de Brusselse Université Nouvelle – een tijdelijke afsplitsing van de Université Libre de Bruxelles –, maar de Leuvense universiteit was de eerste academische instelling in België waar "een geschiedenis van de Vlaamse letterkunde" werd gedoceerd. Stellen dat de in het Frans schrijvende Vlaamse auteur Emile Verhaeren (1855-1916) zich in het begin van de vorige eeuw "uiterst links op het politiek spectrum heeft genesteld" doet de waarheid geweld aan. De "kribbige opmerkingen over de Joden van Mesnil en zijn vrienden" ietwat badinerend afdoen als "Het moet de tijdsgeest zijn geweest", is evenwel van een andere orde. Het is gelukkig de enige uitschuiver in een zowel leesbaar als lezenswaardig boek.

Nico Van Campenhout

Lode Wils, *Vlaamse beweging, sociale beweging?*, Erttsberg, Aalter, 2023, 429 p.

Onze emeritus hoogleraar Lode Wils heeft sinds de jaren '50 uitvoerig gepubliceerd over de geschiedenis van de Vlaamse beweging. Nu voegt de intussen 94-jarige daar nog een lijvig boekwerk aan toe met als titel: *Vlaamse beweging, sociale beweging?*

In de inleiding omschrijft de auteur de doelstelling: "nagaan hoe de ontwikkeling tot een brede Vlaamse volksbeweging verliep, in samenhang met de democratische en sociale evolutie" (p. 21). Maar het boek brengt veel meer dan dat. Het leest als een synthese van de geschiedenis van de Vlaamse beweging tot 1971 en van de inzichten die de historicus doorheen zijn lange loopbaan heeft verworven.

De drie fasen van Hroch

Zo begint Wils zijn inleiding met een verwijzing naar de geschriften van de Tsjech Miroslav Hroch, die de geschiedenis van zeven Europese nationalistische bewegingen opdeelde in een aantal duidelijk te onderscheiden fasen. Het is een thema dat al eerder aan bod kwam. "De tijdsindeling van Hroch is nu algemeen aanvaard voor het onderzoek van het nationalisme." (p. 8) Fase A is een voorbereidende fase. Fase B ziet het ontstaan en de ontwikkeling van een beweging. Fase C kwam er lang niet overal: het is de fase waarin de patriotten erin slagen om alle volksklassen te mobiliseren voor hun nationale strijd. Voor Vlaanderen onderzocht Hroch de jaren 1840-1870 – fase B – en stelde "uitzonderlijk gunstige omstandigheden" vast (p. 9). Toch kwam er geen snelle doorbraak, geen snelle fase C dus. De aanhang van de brede Vlaamse beweging is inderdaad niet altijd even groot gebleken. En de successen werden maar heel moeizaam behaald.

De indeling van Hroch bepaalt ook de indeling van dit boek. De inhoud valt uiteen in vier omvangrijke chronologische hoofdstukken. Na een inleiding over de periode vóór 1830, handelt het eerste hoofdstuk over de jaren van de Belgische Revolutie tot aan de Commune van Parijs. De revolutie van 1848-1849 veroorzaakte ook in ons land een schokgolf. Een nog kleine beweging werd door de inbreng van vrijzinnige jongeren verruimd tot een strijd voor de volkstaal en voor democratisering. Van dan af ging de Vlaamse beweging

zich politiek krachtiger manifesteren. De opkomst van de Meetingpartij in Antwerpen was er een duidelijk exponent van.

Verdere democratisering

Het tweede hoofdstuk behandelt de periode 1871-1914. Het was in het algemeen voor ons land een periode van democratisering en stijging van de welvaart. De opkomst van de BWP (Belgische Werkliedenpartij) vanaf 1885 en van de christelijke arbeidersbeweging na de afkondiging van Rerum Novarum drukten zeker hun stempel. "De Vlaamse beweging was in elk van de drie partijen versterkt." Zo kwamen er belangrijke taalwetten tot stand, hoewel het proces van de vernederlandsing van Vlaanderen al bij al moeizaam verliep.

Het derde hoofdstuk behandelt het interbellum, opmerkelijk omschreven als de jaren 1914-1945. De Eerste Wereldoorlog veranderde blijvend de politieke machtsverhoudingen door de daaropvolgende invoering van het algemeen mannenstemrecht. Flamenpolitiek en activisme zijn thema's die door de auteur uitgebreid zijn bestudeerd. Na 1919 kwam belangrijke wetgeving tot stand, zoals de wet op de overheidsadministratie, de uitdovingswet en de taalwet op het leger. Ook werd de Universiteit Gent vernederlandsd. De collaboratie zorgde echter voor een flinke terugslag.

Na de tweede Wereldoorlog

Na de bevrijding moest er puin worden geruimd en kende de Vlaamse beweging een nieuwe start en zeker ook een heropleving. Symbolen hiervan waren de dynamitering van de eerste IJzertoren en de bouw met ingezamelde gelden van de huidige toren. Nieuwe organisaties kenden een grote bloei, zoals de Vlaamse Volksbeweging en Volksunie. Mede hierdoor spitste de Vlaams-Waalse tegenstelling zich toe. Nieuwe taalwetgeving kwam tot stand, de taalgrens werd vastgelegd en onder grote druk van de Vlamingen werd de Leuvense universiteit gesplitst. 'Leuven Vlaams' blijft gelden als een grote overwinning voor de brede Vlaamse beweging. Het kan kaderen in de fase C zoals Miroslav Hroch ze formuleerde.

Het was voor de politici van zowat alle partijen duidelijk dat de unitaire Belgische staatsstructuur na meer dan 130 jaar toe was aan hervorming. Na jaren van voorbereiding kwam er voor Vlaanderen en Wallonië culturele autonomie. Het was het begin van een proces dat van België een volwaardige federale staat zou maken.

Met de staatshervorming van 1970-1971 trad de geschiedenis van de Vlaamse beweging inderdaad in een nieuwe fase. Het is alweer meer dan een halve eeuw geleden. De periode sindsdien wordt kort behandeld in een epiloog. Het gaat om een belangrijk verhaal. "Een schets zou een politieke ontwikkeling van het land inhouden." (p. 375) Er werden belangrijke successen geboekt. Politieke partijen werden gesplitst en een federaliseringsproces kwam op gang. De mensen gingen zich daardoor steeds meer Vlaming voelen. Vlaams-nationale partijen behaalden uitstekende resultaten bij de verkiezingen. Het doet alweer onwillekeurig denken aan de fase C bij Miroslav Hroch. De auteur meent overigens dat bij vele Vlaams-nationalisten nog revanchegevoelens voor de collaboratie en de repressie leven.

Beoordeling

Zo kent dit boek een open einde dat zeker uitnodigt tot verder onderzoek. Logisch, want het gaat hier om een *never-ending story*. Toch is de evolutie doorheen de tijd duidelijk. Vlaanderen evolueerde van een verfranst en achtergebleven gebied tot een Nederlandstalige, vrij zelfstandige, vooraanstaande en welvarende regio. Dit kon enkel dankzij brede steun en samenwerking. Vernederlandsing en democratisering gingen duidelijk samen. Een Vlaams en sociaal programma hebben zich samen voltrokken.

De auteur brengt erudiet een omvangrijk en ingewikkeld verhaal. Een bibliografie rondt af, illustraties zijn niet opgenomen. Helaas ontbreken registers, wat de raadpleegbaarheid er niet op vereenvoudigt. Ertsberg zorgde voor een mooie uitgave met hardcover.

Sam Van Clemen

Wist je dat ...

... de Romeinen de hele dag door wijn dronken, zoals wij koffie of thee? Tot die conclusie kwam voedselwetenschapper Guido Sala tijdens zijn onderzoek naar de eetgewoontes van de Romeinen. Hun wijn was niet de drank die wij vandaag kennen. Ten eerste werd hij verdund met water. Ten tweede lieten de Romeinen niets verloren gaan: ze dronken alle varianten tussen wijn en azijn. Volgens Sala was het hen vooral om de suikers in de alcohol te doen. Er was genoeg voor iedereen, maar de minder goeie Romein of slaaf moest het met wijn van mindere kwaliteit (en minder calorieën) doen. (Bron: NRC - 22 januari 2024)

Wat na Leuven?

Alumni met een passie voor wijn en bier

De redactie van *Tijdingen* is erg benieuwd naar de wegen die alumni na hun studie bewandelen. In dit nummer laten we drie historici aan het woord die, elk op hun eigen manier en volledig in de positieve zin, van drank begeistert raakten. Van wijn tot lambik en geuze: hoe zijn ze op dat pad gekomen? Denken ze daarbij nog eens aan hun oude liefde, geschiedenis?

Dennis van den Buijs

- Woont in Antwerpen
- Studeerde af in 2008, in de richting Hedendaagse Geschiedenis
- Volgde een ManaMa in de internationale betrekkingen en diplomatie
- Is radiomaker en journalist bij de VRT
- Is sinds 2018 host van podcast *Wijn*cast
- Publiceerde in 2022 zijn boek *Wijn* bij uitgeverij Ertsberg
- Schrijft sinds 2023 voor Knack Weekend in de rubriek 'Wijn & Co'

© An Clapdorp

Gaëtan Claes

- Woont in Zichem
- Studeerde af in 2008, in de richting Geschiedenis van de Oudheid
- Behaalde een graduaat Marketing
- Startte zijn carrière als commercieel medewerker bij Acco Boekhandel Leuven
- Is sinds 2017 sales verantwoordelijke bij lambikbrouwerij 3 Fonteinen

Rogier Lindemans

- Woont in Halle
- Studeerde af in 2002, in de richting Nieuwste Tijd
- Volgende een lerarenopleiding (geaggregeerde secundair onderwijs), een master in de internationale

© Eva Demesmaeker

- betrekkingen en een master in de bedrijfskunde
- Is leerkracht geschiedenis
- Opende in 2010 online wijnwinkel 'Vino e Storia'

Hoe kijken jullie terug op je studie geschiedenis? Zouden jullie opnieuw dezelfde richting kiezen? Waarom (niet)?

Dennis: "Ik zou meteen hetzelfde studeren. Ik had de tijd van mijn leven: ik genoot van de vrijheid, de vrienden en het nachtleven. Mijn studie geschiedenis paste wonderwel in de puzzel. Ik heb vanuit het hart een keuze gemaakt en die boeide me naast dat vrije leven uitermate."

Rogier: "Ik heb ook met veel plezier geschiedenis gestudeerd. Ik denk wel dat ik vandaag voor dezelfde studie zou kiezen; ik heb het graag gedaan en ik vind het nog altijd bijzonder fijn om met geschiedenis bezig te zijn."

Gaëtan: "Dat is alweer een half leven geleden ... Ik denk er met een glimlach aan terug. Zowel de studie, de stad, de faculteit als de kringwerking zijn uiteindelijk het gezellige warme bad gebleken dat ik op dat moment nodig had. Ik kwam vrij 'groen' van de middelbare school en de vervolgstap is prima gebleken, zowel qua interesse als qua algehele intellectuele en menselijke ontwikkeling. Het was het laatste jaar vóór de ingang van de BaMa-structuur, en Geschiedenis van de Oudheid was nog een aparte richting naast Moderne Geschiedenis. We begonnen met 32 studenten en eindigden met ongeveer een derde daarvan. Die intimiteit van de colleges was aangenaam. Hoewel ik bij aanvang nog niet uitgemaakt had wat ik met oude geschiedenis zou doen – en ik bij een herneming opnieuw met die onzekerheid zou zitten –, zou ik vandaag zeker dezelfde keuze kunnen maken. Een meer economische richting zou het alternatief zijn."

Waar zijn jullie na je studies aan het werk gegaan?

Rogier: "Ik ben gestart met lesgeven. Ik heb eerst een paar maanden in mijn oude school in Halle gestaan, en nu geef ik al achttien jaar geschiedenisles in Lennik. Ik schrijf intussen mee aan *Storia*, een handboek geschiedenis voor het secundair onderwijs."

Gaëtan: "Vanaf mijn eerste zomer in Leuven deed ik elk jaar vakantiewerk bij Acco Boekhandel Leuven. Toen ik de arbeidsmarkt op moest, volstond een mailtje om meteen bij hen aan de slag te kunnen. Ik ben

begonnen als commercieel medewerker van onder andere de geschiedenisafdeling, wat uitdeinde tot accountmanagement van enkele Leuvense UCLL-hogeschole. Daarbij voorzag ik de studenten ter plaatse van studiemateriaal en leverde ik de nodige nazorg. Ook aan deze job hou ik goede herinneringen over. De link met de unief en het studentenleven werd niet al te bruusk doorgesneden, en ik heb er uiteindelijk mijn vrouw leren kennen."

Dennis: "Ik heb één jaar geschiedenis gegeven op het College van Essen. In diezelfde periode nam ik deel aan het allerlaatste journalistieke examen ooit op de VRT. Na verschillende selectierondes met kennisvragen, schrijfopdrachten, psychologische testen, stemtesten en een uitdagend jurygesprek, kwam ik in de wervingsreserve van de nieuwsdienst terecht. Mijn jaargenoot Joris Truyts – die nu voor VRT NWS online werkt – en ik waren de enige externen die uit honderden kandidaten de schifting overleefden. Sinds 2010 werk ik voor de VRT als journalist en radiopresentator, onder andere van *De Ochtend* (Radio 1), *Start Je Dag* (Radio2) en nu *Het Uur van de Waarheid* (Radio 1)."

Vandaag doen jullie nog meer. Dennis en Rogier zijn de wereld van de wijn ingerold. Gaëtan werkt voor een lambikbrouwerij en geuzestekerij. Wat doen jullie precies?

Dennis: "Naast mijn voltijdse radiowerk, schrijf ik voor Knack Weekend over wijn in de rubriek 'Wijn & Co'. Een paar keer per maand licht ik een thema uit de wondere wijnwereld toe, waarbij ik passende wijnflessen selecteer. Daarnaast onderhoud ik mijn podcast *Wijn* van nieuwe afleveringen. Verder duik ik soms ergens te lande op met een lezing over mijn boek *Wijn*, uit 2022."

Rogier: "Ik ben in 2010 een zaak gestart in bijberoep: Vino e Storia. De naam verwijst natuurlijk naar wijn en is tegelijk een knipoog naar mijn achtergrond als historicus. Vino e Storia is gespecialiseerd in exclusieve wijnen, vooral uit Frankrijk en Italië. Het is een online webwinkel, maar twee keer per jaar organiseer ik ook een degustatie."

Gaëtan: "Sinds 2017 ben ik sales verantwoordelijke bij 3 Fonteynen in Lot-Beersel. Wij maken traditionele lambikbieren, 100% natuurlijk en spontaan vergist met jarenlange rijping op houten vaten. Er is nog slechts een handvol producenten van de bierstijl actief. Een op en top pure en Belgische bierstijl die nagenoeg dood was, maar gelukkig weer meer en meer aandacht krijgt in binnen- en buitenland."

Hoe zijn jullie in die werelden terechtgekomen?

Gaëtan: “De passie voor het betere *craft beer* kwam bij mij rond 2009 op, na de Leuvense studententijd dus. Vrij snel ontdekte ik lambik en geuze, een versnijding van meerdere jaren en vaten lambik. Gezien het om een nichestijl gaat, is het vrij gemakkelijk om je erin te verdiepen en in vast te bijten. Toen ik na negen jaren Acco op zoek was naar een nieuwe uitdaging, kwam 3 Fontein in beeld. *En stoemelings*, via een vacature voor een andere functie, geraakte ik aan de praat met het management en werd me een job aangeboden waarvoor er eigenlijk geen vacature was. Het is een verkoopfunctie, maar in een zeer specifieke context: niche, direct contact, veel *storytelling*, ... Hoe het bier gemaakt wordt, is al een USP (*unique selling point*) op zich en maakt dat er geen ‘vuile’ marketing aan te pas komt. Historie loert bij ons om elk hoekje.”

Rogier: “Mijn interesse in wijn is steeds meer gegroeid na een verblijf in Bordeaux. Na een aantal jaren liefhebber, werd het in 2009 tijd om het professioneler aan te pakken. In 2010 was mijn webwinkel een feit.”

Dennis: “Bij mij is het allemaal uit interesse en onwetendheid begonnen. Ik organiseerde wijnavonden voor vrienden bij me thuis. Om me voor te bereiden luisterde ik naar podcasts over wijn, maar die waren enkel in het Italiaans of Engels te vinden. Met mijn achtergrond als radiomaker ben ik in 2018 mijn eigen podcast over wijn gestart als hobby. *Wijn*cast was de allereerste wijnpodcast in het Nederlands.”

Wat komt er allemaal kijken bij je activiteiten?

Dennis: “Een praktisch voorbeeld: voor de wijnrubriek in Knack Weekend lees ik me in over de druif, de regio, het thema, ... dat ik behandel. Ik contacteer verschillende wijnimporteurs die flessen verkopen die passen in dat thema. Uit de ingestuurde stalen maak ik een selectie van vier wijnen die ik kort beschrijf. De hoofdmoot blijft een paginavullend wijnverhaal. De kunst zit ‘m in toegankelijkheid en in het schrappen: op een beperkte ruimte een punt maken, helder schrijven, een goede opbouw hanteren én bovenal iets vertellen wat blijft hangen. Liever een straf verhaal over een Zuid-Afrikaanse baviaan die druiven van pinot noir steelt, dan een technisch verslag over de bodemsamenstelling in wijngaard X of Y.”

Gaëtan: “Mijn werkdagen zijn zeer veelzijdig. Uiteraard ben ik met bestellingen bezig, maar evengoed met het rondleiden van bezoekers of professionele klanten, het opvolgen van de noden van elke markt, *copywriting*, ...

Ik doe al eens een vertegenwoordiging op events, maak de interne productieplanningen op, begeleid helikoptergewijs het traject van botteling tot verkoop, ... Verder zoek ik naar producenten van (bio)fruit in binnen- en buitenland voor samenwerkingen. (Lambik is niet enkel de basis van geuze, er worden na rijping ook allerlei fruitsoorten aan toegevoegd om smaak en kleur over te nemen. Kriek en framboos zijn het bekendste, maar de tendens gaat meer richting pruimen, perziken en zelfs wijndruiven.) Vandaag moest ik bijvoorbeeld bierpakketten prepareren en verzenden naar enkele natuurwijnproducenten die ik vorige week in Wenen ontmoette op een natuurwijnfestival. Uiteraard in de hoop bij de oogst van 2024 druiven onze kant uit te zien komen. Dat principe van *gift exchange* is altijd aanwezig geweest in de geschiedenis en zal dat blijven.”

Rogier: “Ook voor mij is het nogal gevarieerd: ik zoek naar nieuwe wijnen en lees over recente jaargangen of nieuwe opkomende wijndomeinen. Ik stuur aanbiedingen naar klanten en verstuur zendingen of ga leveren. Ik hou de website up-to-date, volg de boekhouding op, enz.”

Dennis en Rogier, is het voor jullie makkelijk je wijnbezigheden te combineren met je hoofdberoep?

Rogier: “Ik vind de variatie net bijzonder aangenaam. Het onderwijs is iets heel anders: het is wat intellectueler en wat socialer door het contact met de leerlingen – en dat alles in een meer gestructureerde omgeving (of dag) met collega’s. De wijnzaak is volledig mijn eigen ‘ding’: wanneer ik wat doe, hangt volledig van mezelf af. Ik hou er wel van om verschillende dingen te combineren. Zo ben ik ook nog gemeenteraadslid in Halle.”

Dennis: “Voor mijn hoofdjob bij de VRT en de wijnrubriek in Knack Weekend heb ik een duidelijke opdrachtgever. Die deadlines en afspraken staan voorop. *Wijn*cast is daarom soms te vaak het kind van de rekening. Mijn lijstje met mogelijke onderwerpen en gesprekspartners is veel langer dan de tijd die ik eraan kan geven.”

Wijn en bier kennen een lange geschiedenis. Zijn jullie in dat aspect geïnteresseerd?

Dennis: “Absoluut. Wijn ademt geschiedenis en cultuur. Mijn boek *Wijn* bulkt van de historische passages. Ik vertel honderd wijnverhalen die je wil doorvertellen bij een goed glas. Die gaan onder meer over Napoleon, de Bourgondische hertogen, de Leuvense middeleeuwse wijnbouw, Churchill, Stalin en ga zo maar door. Wijn is an sich niet meer dan gegist druivensap. Het zijn de mensen en de kwaliteiten die we er doorheen de eeuwen aan toedichten, die de drank bijzonder maken.”

Rogier: “In mijn geval blijft de historicus meer op de achtergrond als ik met mijn zaak bezig ben.”

Gaëtan: “Op dit moment spitst mijn interesse zich vooral toe op de eigen bedrijfsgeschiedenis en lambik in het algemeen, met een kleine uitbreiding naar wijn. Lambikbier wordt enkel in de Zennevallei gebrouwen en de bierstijl bestaat reeds 250 jaar. Het grote verschil met een ‘standaardbier’ is dat we de gisting overlaten aan de natuur – wij controleren of meten helemaal niets – en dat we spreken over doorlooptijden van jaren i.p.v. weken. Dat maakt dat elke botteling weer anders smaakt. We zetten sinds 2017 ook in op een lokaal netwerk van boeren, met bio-verbouwning van gerst, tarwe en, sinds kort, hoppen. We hebben zelfs tientallen oude variëteiten opnieuw aangeplant en vermeerderd. Daar kan ik uren over doorgaan. In essentie is het wat dit betreft een oprecht en lokaal project dat zijn gelijke in de Europese bierwereld niet kent. Iets om trots op te zijn.”

Wat vinden jullie het leukste aan je werk?

Gaëtan: “Vooral het contact met andere mensen en het feit dat ik mijn eigen passie mag verspreiden. Het gaat over *soft sales* en marketing voor een dankbaar en gepassioneerd publiek, en dat geeft veel voldoening. Bezoekers kijken ernaar uit om ons te bezoeken en zullen zich die ervaring ook herinneren. De schare fans is zeer toegewijd. Ze zijn zeer nabij en de lijnen zijn vaak kort. Bovendien is de professionele biersector in het algemeen een gezelligheidssector. De contacten verlopen eerder amicaal dan hard.”

Dennis: “Ik blijf bijleren en ontdekken: nieuwe streken, landen, druiven en ook gepassioneerde mensen. Wijn is een product waar mensen in de positieve zin in op kunnen gaan. Het is geen onpersoonlijk aluminium raamprofiel dat verkocht wordt, maar een product van mens en natuur, inclusief mooie verhalen. Wijn moet voor mij bovenal plezant zijn. Mijn podcast, boek en wijnrubriek gaan uit van een gezonde interesse, zonder technische voorkennis. Ik ben als schrijver of podcasthost telkens de allereerste geïnformeerde leek. Zoveel mensen houden van wijn. Zo weinig mensen durven er iets over zeggen. Laten we de poeha en hoogdravendheid alsjeblieft snel vergeten. Hopelijk onthouden luisteraars van *WijnCast* en lezers van mijn stukken dat.”

Rogier: “Voor mij zit het ‘m in het gevoel van ondernemen: de zaak jaar na jaar zien groeien, volledig nieuwe dingen leren kennen, ervaren dat je eigen inspanningen ook snel beloond worden ... Ik kom bovendien op verschillende plaatsen en bij heel wat nieuwe mensen.”

Zoeken jullie het verleden nog op in je vrije tijd?

Rogier: “Ik lees bijna iedere dag nog artikels of boeken over geschiedenis.”

Gaëtan: “Mij ontbreekt het helaas aan tijd om nog veel te lezen. Een van de laatste boeken die ik las, is waarschijnlijk dat van Dennis. Zeker een aanrader voor de wijnliefhebber: luchtig geschreven, vol fijne weetjes en anekdotes. Maar geschiedenis zal altijd aanwezig zijn in mijn leven, zeker omdat ik met een historica getrouwd ben. Bij elke uitstap zal er voldoende geschiedenis, vanuit welke invalshoek dan ook, aanwezig zijn. Zo iets kan je gewoon niet loslaten noch moet je dat willen.”

Dennis: “Voor mij is geen reis compleet zonder een gezonde dosis geschiedenis. Of het nu gaat om het theater van Epidaurus, een kapel van Giotto of een Napolitaans schrijn voor Maradona: een stad zonder tastbaar verleden is voor mij een stad zonder ziel.”

Tot slot: welk advies geven jullie voor een feestje? Welke drank vormt de ideale begeleiding voor degenen die voor alcohol kiezen?

Gaëtan: “Vanwege de ongelofelijk rijke complexiteit zit in lambikbieren veel potentieel voor *pairings*, getuige de vele gastronomische restaurants die hun menu’s met onze bieren combineren. De uitdaging blijft ‘het zure’: we hebben allemaal weinig problemen met de hoge zuurtegraad van een cava of champagne, terwijl dit bij bier vaak zorgt voor kortsluiting in het hoofd. Dat is jammer. Als introductie is een half-en-half interessant: een glas halfgevoerd met schuimwijn en halfgevoerd met geuze. Geuze is sowieso een goede ‘smaakpalletopener’ en past bijvoorbeeld perfect bij een oester- of visgerecht. Een rijkere kriek of lambik met blauwe druif kan dan weer prima een vleesgerecht, een zoet chocolade- of kaasdessert begeleiden.”

Rogier: “Ik raad een mooie, wat oudere vintage champagne aan om het feest mooi te starten. Dat is een champagne gemaakt van druiven uit slechts één oogstjaar, terwijl voor gewone champagnes druiven van verschillende oogstjaren worden gebruikt. Pluspunt: je kan de fles gewoon verder drinken bij het voorgerecht.”

Dennis: “Ik zou zeggen: de wijn waar jij gelukkig van wordt, die past bij het moment en het gezelschap. Doe voldoende je eigen goesting, wars van wat alle zelfverklaarde kenners voorschrijven.”

Dat staat genoteerd. Bedankt voor dit interview!

Column: de keerzijde van de medaille

In haar vijfde column voor Tijdingen blikt alumna Karen terug op de weg die ze heeft afgelegd sinds ze in 2022 voor het eerst voor de klas ging staan.

In de voorbije nummers van Tijdingen kon u hier lezen hoe ik mijn eerste, wankelste stapjes in het lerarenberoep zette. Als een giraffenbaby met te hoge stelpoten slalomde ik me doorheen de beproevingen. Terwijl ik dit stuk schrijf, is het eerste deel van mijn tweede schooljaar afgelopen, en ben ik als giraffenbaby toch een paar keer flink op de billen beland.

Ligt het aan covid, en een gebrek aan formatieve vorming in schoolcontext tijdens de eerste jaren van het middelbaar? Is het vijfde middelbaar altijd het jaar waarin leerlingen veranderen in een door een roedel wolven opgevoede meute? Of is het dan echt toch de jeugd van tegenwoordig? Begrijp me niet verkeerd, ik zie die ongeleide projectielen graag, maar mijn god ... Ik heb dit jaar al meermaals de zinsnede "Zal ik lijn op je broek doen, zodat je poep op de stoel plakt en je wel moet blijven zitten?" bovengehaald.

Ik ben blij dat ik niet op mijn 23e leerkracht ben geworden. Omdat ik nu 36 ben – *yep*, dat pikt om het te zien staan – en al wat professionele watertjes heb doorzwommen, draag ik maturiteit mee. Het helpt mij om te relativiseren en om nooit te vergeten: het zijn maar kinderen. Een zinnetje dat me al vaak geholpen heeft ...

Soms is het moeilijk om een positieve houding aan te houden wanneer je elke dag moet trekken en sleuren. Dan dreig ik wel eens in een negatieve spiraal terecht te komen. Ik merk ook dat mijn collega's een beetje harder op hun tandvlees lijken te zitten in vergelijking met vorig jaar. Maar goed, op een of andere magische wijze is het toch alweer begin februari. Er zijn al veel maanden voorbij, en we zien ook de evolutie bij onze leerlingen. Er is er eentje die in de les ineens toch vragen begint te stellen, eentje die een taak zonder fouten instuurt, een hele klas die zijn boek meeheeft.

Er zijn ook geëngageerde leerlingen. Enkele weken geleden had ik 's middags een vergadering met zeven leerlingen die een boekenclub wilden starten op school. Binnenkort ga ik met drie leerlingen op uitwisseling naar Istanbul. Ze hebben daar een chemieproef voor gedaan, een paper geschreven, een filmpje gemaakt, ... Zonder morren, binnen de deadline en met een *sérieux* waarvan ik soms zelf nog iets kan leren. En dan weet je: met die jeugd van tegenwoordig komt het wel goed.

Karen De Windt

Camino Historici: la Ruta Maya

Waartoe een opdracht uit het zesde middelbaar bijna twintig jaar later leiden kan: uw eindredacteur maakte in 2022 een rondreis doorheen Mexico, Guatemala en Honduras, om eindelijk die befaamde Mayasteden uit haar eindwerk eens met eigen ogen te aanschouwen. En het was spectaculair!

La Ruta Maya is een toeristische route in Midden-Amerika die een aantal belangrijke archeologische sites van de Maya's met elkaar verbindt. Of je zo'n tocht in groep aangaat of in je eentje, er is langs deze route sowieso veel meer te zien dan ruïnes alleen: koloniale steden, bergdorpen, natuurreservaten, vulkanen, ... De moderne Maya's vormen eveneens een interessante cultuur om te leren kennen. Er is dus voor ieder wat wils. Dit verslag beperkt zich tot de zes Mayasteden die ik tijdens mijn reis bezocht. Op Tulum na staan ze allemaal op de Unescowerelderfgoedlijst.

De oude Maya's zijn net als de Olmeken en Azteken een precolumbiaanse cultuur uit Meso-Amerika, een begrip naar analogie met Mesopotamië. Er is nooit een eengemaakt Mayarijk geweest; eerder beconcurrerden steden of stadsstaten elkaar om invloed en macht, ook met de wapens. Sommige hadden een koning aan het hoofd, andere zouden geregeerd zijn door een elite. Het hoogtepunt van de Mayabeschaving situeert zich in de klassieke periode (ca. 250-900 n.C.). Nadien, tot aan de Spaanse veroveringen, kende voornamelijk het laagland van het schiereiland Yucatán opnieuw bloeiende Mayasteden.

Op de sites langs de Mayaroute zijn constructies uit verschillende periodes, met uiteenlopende functies en in diverse architecturale stijlen bewaard. Vaak is er een link naar astronomie of kosmologie te vinden. Meestal kun je slechts een gedeelte bezoeken: veel ruïnes zijn nog overwoekerd. De sfeer is overal een beetje anders: Chichén Itzá en Tulum zijn vrij toeristisch; in Tikal waan je je in een andere, verloren wereld. Bij sommige sites hoort een museum, voor de liefhebbers van maquettes, keramiek, juwelen enz.

Chichén Itzá (Yucatán, Mexico)

Chichén Itzá bestond al eeuwen toen het vanaf het einde van de klassieke periode uitgroeide tot een van de grootste Mayasteden. De site is heel toegankelijk. Het eerste bouwwerk dat je tegenkomt, is meteen het meest bekende: El Castillo. Dat is de Spaanse naam voor een trappenpiramide van zo'n 30 meter hoog, gewijd aan de god Kukulcan (de Gevederde Slang). De

De piramide van Kukulcan in Chichén Itzá

trappenniveaus stellen de lagen van de onder- en bovenwereld voor. Tijdens de lente- en herfst-equinox creëert de invallende zon een schaduwspel waarbij een slang langs de trappen naar beneden lijkt te kronkelen. Het slangenhoofd, onderaan de trap, is in steen uitgehouwen.

In Chichén Itzá staat nog een prachtstuk uit de Maya-architectuur: *El Caracol*, of de sterrenwacht, ingenieus afgesteld op de bewegingen van Venus. Ook de grootste balspelbaan van

Meso-Amerika ligt hier. Het balspel is vooral bekend van de Azteken en er bestaan veel onduidelijkheden over. Zeker is dat het een belangrijke politieke en religieuze betekenis had. De grote balspelbaan van Chichén Itzá had een ceremoniële functie, want de rechte zijmuren maken het niet geschikt voor een echt spel.

Af en toe hoor je op deze site een jaguar brullen, maar na enkele tellen beseft je dat het geluid afkomstig is van een fluitje waarmee de verkopers toeristen proberen te lokken. De leguanen die her en der op de stenen liggen te zonnen, zijn wel van vlees en bloed.

Uxmal (Yucatán, Mexico)

Uxmal stamt uit de klassieke periode en betekent 'driemaal'. Dat verwijst naar de drie bouwstadia van de 'Piramide van de Tovenaar'. Het is typisch voor Mayapiramides dat elke nieuwe versie als een

Ornamenten in Puuc-stijl op de westvleugel van het 'Nonnenhuis' in Uxmal (v.l.n.r.): drie opeengestapelde maskers van de regengod Chac, gevederde slangen, een naakte figuur met jaguarhoofdtool, en een hut met daarboven een vierde masker

matroesjka-pop rond de vorige gebouwd werd. De piramide van Uxmal heeft unieke afgeronde hoeken en is zeer mooi gerestaureerd, op de kleur na. Want net als tal van andere Mayabouwwerken, in Uxmal en elders, was ze ooit rood geverfd.

Deze rustige site herbergt enkele knappe voorbeelden van de Puuc-stijl: muren versierd met mozaïeken, gestileerde dieren, maskers, ... Dankzij de vele hoogteverschillen krijg je het complex steeds vanuit een ander perspectief te zien.

Palenque (Chiapas, Mexico)

Palenque ligt midden in het oerwoud. Slechts een fractie van de gebouwen, daterend van de 3e eeuw v.C. tot aan het einde van de klassieke periode, is gerestaureerd. Sommige mag je beklimmen. Dat levert leuke foto's op, maar of het de conservatie van de site ten goede komt ...

De 'Tempel van het Kruis' in Palenque, nog grotendeels begroeid

Palenque was een stad der koningen. De bekendste is Pacal de Grote (605-683), voor wie een imposant grafmonument werd opgericht. Hoewel (westerse) wetenschappers soms de meest bij de haren getrokken namen bedachten voor de 'piramides', tempels en paleizen van de Maya's, heeft het graf van Pacal zijn naam niet gestolen: mede dankzij de hiërogliefen aangebracht op deze 'Tempel der Opschriften', konden historici een hele reeks koningen en dynastieën van Palenque identificeren.

De gidsen van Palenque vertellen smakelijk over mensenoffers, zelfs kannibalisme. Daarbij moet je je afvragen of dat werkelijk gebeurde op de manier dat zij beweren. Op sommige plaatsen zijn effectief sporen van mensenoffers gevonden, maar zoals een meer genuanceerde gids op een andere site zei: een offer is niet hetzelfde als een executie, en een rituele uitvoering of afbeelding van zo'n gebeurtenis wijst niet noodzakelijk op een dagelijkse praktijk. Wat zeker een rol speelde in de Mayacultuur: de idee van de koning als plaatsvervanger van een

Detail van de trap die de geschiedenis van de Copándynastie vertelt in 72 treden en zo'n 2000 hiërogliefen

archeologische bewijzen voor het bestaan van een middenklasse, en de talloze opschriften, die de ontcijfering van het Mayaschrift mogelijk maakten. In Copán druipt de geschiedenis letterlijk van muren, trappen en stèles. Of liever: de propaganda. Want het gaat natuurlijk om het verhaal van de heersers van de stad. Ook bijzonder is de balspelbaan met gestileerde papegaaienkoppen. Dankzij een herintroductieprogramma vliegen de ara's vandaag opnieuw over Copán.

De vallei van de Copánrivier is heel vruchtbaar. Dit verklaart misschien waarom men zo veel mankracht kon aanwenden voor het decoreren van de stad. De site is heel groot. Even buiten het bezoekersgedeelte loop je de heuvels in en beland je zonder het te merken bovenop een overwoekerde groep woonhuizen van de oude Maya's.

Zicht op de 'Tempel van de Jaguar' vanop de 'Noordakropolis' aan het centrale plein van Tikal; rechtsachter de 'Centrale Akropolis'

god op aarde, die bloed moest plengen – door het piercen van oren, tong en zelfs geslachtsdelen – om de grond vruchtbaar te maken, zodat de maïs voor zijn volk zou blijven groeien.

Copán (Honduras)

Copán ligt in het westen van Honduras, net over de grens met Guatemala. De stad kende zijn hoogtepunt aan het einde van de klassiek periode en is voor onderzoekers erg interessant vanwege zijn volledig intacte piramide, de

Tikal (El Petén, Guatemala)

Wie onder de indruk is van het groene Palenque, haalt helemaal zijn hart op in Tikal. Deze gigantische site ligt verscholen in de

jungle en er is veel *wildlife* te zien. Boven je hoofd slingeren de apen van tak naar tak. Het toegankelijke gedeelte bestaat uit meerdere paleis- en tempelcomplexen. Een handvol monumenten is zo hoog – tot wel 70 meter – dat ze boven het bladerdak uittorenen. Je kunt er een paar via moderne houten trappen beklimmen. De wegen die je neemt, werden in de tijd van de Maya's wit geschilderd, zodat ze in het donker het maanlicht zouden weerkaatsen. In combinatie met de rode gebouwen moet het een bijzonder gezicht zijn geweest.

Het machtige Tikal met zijn eeuwenoude dynastie werd op het einde van de klassieke periode verlaten, zoals vele Mayasteden uit de hooglanden. Een van de aangehaalde oorzaken is klimaatverandering: de Maya's wonnen steeds meer verf door kalksteen te verhitten, en daar was veel hout voor nodig. De verregaande ontbossing zou droogte in de hand gewerkt hebben. Een andere theorie gaat uit van een megalomane bouwwoede, wat de landbouw kostbare werkkrachten kostte. Zoals vaker speelde de lokale bevolking een rol in het terugvinden van de verloren stad. Vandaag is slechts zo'n 20% van Tikal teruggewonnen op de natuur.

Tulum (Quintana Roo, Mexico)

Tulum – oorspronkelijk Zama, 'ochtendstond' – kende zijn bloeiperiode in de postklassieke periode (ca. 950-1539 n.C.). Het ligt aan de Caraïbische kust van het schiereiland Yucatán, op een steile rotsformatie. Als haven van de stad Cobá was het een belangrijk handelscentrum. De oorspronkelijke omwalling staat nog deels overeind. De site is compact en net. Op het hoogste punt prijkt een bescheiden piramide van bijna 8 meter hoog, El Castillo. De ruïnes van Tulum zijn minder grandioos, maar samen met de palmbomen, de zee en de onvermijdbare leguanen vormen ze een idyllisch plaatje en mooie afsluiter.

Tulum: links de 'Tempel van de Neerdalende God', rechts El Castillo

In memoriam

Zoals gemeld in het vorige nummer van *Tijdingen*, overleed in augustus 2023 Daniël Hoflack. Zijn jaargenoten gingen op zoek naar een afscheidstekst en vonden er twee. Willy Dupon, overleden in september, wordt herdacht door Raf De Keyser en Hugo Van de Voorde. Ook voor jaargenoten Paul Soetaert en Marleen Theunissen ontving de redactie van *Tijdingen* een mooi in memoriam.

We vernamen verder het overlijden van volgende alumni:

Rudi Pelckmans - Hij werd geboren in Deurne op 14 mei 1939 en overleed in Kapellen op 7 november 2023. Hij studeerde af als historicus in 1962. Hij was uitgever bij de gelijknamige uitgeverij Pelckmans en weduwnaar van Kristin Van Dorpe, alumna die overleed in 2021.

Wilfried Wouters - Hij werd geboren in Huizingen op 30 december 1940 en overleed in Halle op 29 december 2023. Hij behaalde zijn licentiaat in 1966 en werd vervolgens doctor in de geschiedenis. Hij was werkzaam als docent en zette zich jarenlang in voor het behoud van het karakter van de Vlaamse rand, onder andere als gemeenteraadslid in Halle (1989-2000). In *Tijdingen* 177 blikte hij nog terug op een voetbalmatch uit zijn studententijd. Zijn weduwe, Christine Keuppens, is eveneens Leuvens historica.

Klaas Maddens - Hij werd geboren in Geluwe op 2 juli 1933 en overleed in Kortrijk op 18 januari 2024. Hij studeerde af in 1957. Hij was doctor in de geschiedenis, ere-rijksarchivaris van Kortrijk, en stichter en ereondervoorzitter van de Kortrijkse vereniging De Leiegouw. Dr. Maddens was ook een zeer competent paleograaf. Een in memoriam is in voorbereiding.

Elie Elias - Hij werd geboren in Gent op 24 september 1935 en overleed er op 1 februari 2024. Hij studeerde af als historicus in 1958 en was oud-leerkracht geschiedenis.

Het bestuur van VHL en de redactie van *Tijdingen* bieden de familieleden en vrienden van de overleden alumni hun oprecht medeleven aan.

Bijdragen naar aanleiding van bovenstaande of andere overlijdens zijn welkom via het e-mailadres redactie@vhl-alumni.be. Een foto, een korte levensschets of een langer in memoriam, misschien zelfs een gedicht: de redactie van *Tijdingen* plaatst met uw hulp graag een mooi eerbetoon.

Daniël (Daan) Hoflack (1937-2023)

Daniël Hoflack werd geboren op 12 april 1937 in Poperinge. In 1961 studeerde hij af als licentiaat in de moderne geschiedenis met zijn verhandeling *De armen te Leuven*. Bijdrage tot de studie van het pauperisme tijdens het Frans bewind, 1794-1814. Daan is gestorven op 17 augustus 2023 en de uitvaart vond plaats op 26 augustus in zijn parochiekerk Sint-Lambertus in Nossegem.

Zijn jaargenoten kozen als afscheid voor een 'getuigenissen-in-memoriam' in tweeluik: een tekst door Daniël Nicasie, leraar-collega van Daan aan het Sint-Jozefscollege in Sint-Pieters-Woluwe (uit: Nieuwsbrief september 2023), en een column van Siegfried Bracke: 'De kracht van traditie', die zonder Daniël te vernoemen veel herinneringen aan hem oproept (gepubliceerd op Doorbraak, op 29 augustus 2023). De redactie van *Tijdingen* slaagde er helaas niet in de nodige toestemming te verkrijgen om deze column te publiceren. Hieronder volgt dus enkel de tekst van Daniël Nicasie. Voor de tekst van Siegfried Bracke verwijzen wij noodgedwongen naar de (gratis te consulteren) webpagina siegfriedbracke.be/nl/ongehoorde-meningen/de-kracht-van-traditie.

Met diepe droefheid hebben we afscheid moeten nemen van Daniël Hoflack. Hij werd geboren op 12 april 1937 in Poperinge en overleed in Leuven op 17 augustus 2023.

Eens afgestudeerd aan de KU Leuven koos hij ervoor om zijn passie voor geschiedenis te delen met anderen en stapte hij in het onderwijs. '... de beste voorbereiding op de toekomst, is een duik in het verleden ...'

Als beginnend leerkracht in 1970 leerde ik Daan kennen aan het Sint-Jozefscollege in Sint-Pieters-Woluwe en de 'klik' tussen ons beiden was er onmiddellijk. Vele jaren waren we goede collega's tot hij zijn overstap maakte naar het hoger onderwijs, gecombineerd met een opdracht als inspecteur.

Wat hem onderscheidde, was zijn toewijding aan het onderwijzen van anderen. Hij was een geliefde leraar en docent die generaties leerlingen en studenten inspireerde met zijn enthousiasme en zijn talent om jonge mensen te begeistere.

Daan was ook de auteur van verschillende boeken en artikels. Woonachtig in Nossegem schreef hij in 2010 ter gelegenheid van '900 jaar Nossegem' een publicatie over de geschiedenis van het dorp en later ook over de brandweerkazerne. In 1987 publiceerde hij *Sint-Stevens-Woluwe: Aspecten uit verleden en heden*.

Na onze pensionering beperkten de ontmoetingen zich tot de lezingen, de bezoeken en de reizen van het Davidsfonds en de 'Jefkes', met oud-leerkrachten van het college. Ik denk vooral terug aan zijn lezing in 'De Kring' over de Eerste Wereldoorlog met het middelpunt Zonnebeke, het dorp van zijn ouders en grootouders, waar in 1918 buiten de kerktoren niets meer overbleef.

Bovenop dit alles was Daan een aimabel man met een warm hart, altijd klaar voor een babbel en bereid om anderen te helpen en zijn kennis te delen. Aan zijn echtgenote Raymonde, aan Veerle en Wout, aan Kris en Inge, zijn kleinen achterkleinkinderen bieden wij onze oprechte deelneming aan.

Daniël Nicasio

Willy Dupon (1938-2023)

Hieronder volgen de in memoriams voor Willy Dupon door emeritus professor Raf De Keyser en Hugo Van de Voorde.

Willy Dupon werd geboren in Roeselare op 11 oktober 1938. Het gezin Dupon had het zwaar tijdens de oorlogsjaren en de eerste naoorlogse jaren. De heel uitzonderlijke keren dat Willy met mij over zijn kindertijd praatte, verwees hij dankbaar naar de pastoor van hun parochie die hen in deze moeilijke periode gesteund en geholpen had. De pijnlijke context waarin Willy opgroeide, heeft hem niet gebroken. Integendeel, het heeft hem op weg gezet naar veerkracht, een gave die hij zijn ganse leven gecultiveerd heeft.

De parochieherder opende in 1950 voor Willy de poort naar de Oude Humaniora in het gerenommeerde Sint-Michielscollege te Roeselare waar hij klasgenoot was van onze jaargenoot Eddy Stols. In 1957 maakte hij de stap naar de universiteit, en voor een katholieke West-Vlaming was dat de Katholieke Universiteit Leuven. Na vier jaar studeerde hij af als licentiaat in de moderne geschiedenis, met als eindverhandeling: *De vroegste geschiedenis van de proosdij van Groenendaal (1350-1413)*, met de norbertijn Placide Lefèvre als promotor.

Tijdens zijn universitaire studies vertelde hij mij meermaals dat hij zich, op de puinen van de Tweede Wereldoorlog, vanuit een christelijke inspiratie wilde inzetten voor een betere wereld. Hij was optimistisch en geëngageerd. Expo 58 had onze Vlaamse, Belgische, Europese blik verruimd en de ganse wereld tot horizon gemaakt. De Club van Rome (1960) pleitte voor een rechtvaardige verdeling van de rijkdom en voor meer aandacht voor niet-materiële goederen. Het Tweede Vaticaans Concilie (1961-1964) probeerde de evangelische boodschap te verzoenen met de moderniteit en relevant te maken voor de industriële en postindustriële samenleving ('aggiornamento').

In dit klimaat van grootse verwachtingen koos Willy, zoals de overgrote meerderheid van onze jaargenoten, voor een loopbaan in het onderwijs.

Om de verplichte legerdienst te ontwijken trok hij, zoals een aantal jaargenoten, in september 1961 naar Congo/Zaire in het kader van Ontwikkelings-samenwerking / Technische bijstand Zaire. Hij gaf er gedurende drie jaar les aan de Saint-Jean-Bosco Ecole Normale in Inongo.

Terug in België was hij vanaf 1964 leraar in het beroeps- en technisch onderwijs (Sint-Jozefinstituut in Kessel-Lo, 1964-1968) en het algemeen secundair onderwijs (Heilig-Hartcollege in Heist-op-den-Berg, 1964-1966). Op korte tijd bouwde hij zoveel onderwijsexpertise op dat hij door de Fulbright-stichting geselecteerd werd om gedurende het schooljaar 1968-1969 Frans te geven aan de Granville High School, in Granville (New York). Dit was voor Willy een grootse uitdaging, tegen de achtergrond van de revolutie van '68 die de zelfvoldane westerse burgerlijke maatschappij wakker schudde en droomde van een radicale maatschappelijke omwenteling.

In september 1969 keerde Willy terug naar zijn startplaats in Heist-op-den-Berg, waar hij Frans en geschiedenis gaf tot hij op 1 september 1994 terbeschikkingstelling (TBS) verkreeg. In 1971-1972 was hij ook leraar aan het Scheppersinstituut te Mechelen. Willy beheerste perfect de Franse taal en was een fervente fan van de Franse literatuur.

De revolutie was intussen, zoals het Rode Boekje van Mao, geleidelijk in de doofpot geraakt en Willy botste meer dan eens op de vastgeroeste onderwijsstructuren en -methoden. Hij kon zich doodergeren aan pedagogische keurslijven en het gebrek aan creativiteit. Meer en meer zocht hij voor zichzelf een uitweg buiten het middelbaar onderwijs, dat volgens hem te veel een jachtdomein voor pedagogen en opeenvolgende ministers geworden was. Hij vond herbronning in projecten aan de KU Leuven, waaraan hij gretig participeerde.

Willy's deskundigheid, gedrevenheid en creativiteit bleven immers niet onopgemerkt en onbenut. In 1971-1973 en 1985-1992 werkte hij als gedetacheerd leraar mee aan onderwijs- en navormingsprojecten bij de KU Leuven. Vanaf 1992 werd hij er opgenomen in het assisterend academisch personeel als externe lector bij de lerarenopleiding geschiedenis. Hij werd er beschouwd als het prototype van een 'perfecte' externe lector: iemand met grote praktijkervaring in het onderwijs; iemand die de ontwikkelingen in de vakdidactiek geschiedenis mee bepaald heeft; iemand die zich niet opsluit in zijn vakgebied maar openstaat voor relevante ontwikkelingen in aanverwante vakgebieden zoals algemene didactiek en pedagogiek; iemand die enthousiast en collegiaal samenwerkt. Het was een bijzonder vruchtbare periode.

Met de professoren Herman Van der Wee en Erik Aerts was hij auteur van het toonaangevend historische-didactisch bronnenboek *De economische ontwikkeling van Europa. 1. Middeleeuwen 950-1450* (Universitaire Pers Leuven, 1985).

Hij schreef bijdragen in *Met uitzicht op Europa* (Leuven, Garant, 1995), in *Politieke machtsverhoudingen in de vorstendommen Brabant, Loon en Vlaanderen, 10de-14de eeuw* (Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1988), in het *Vademecum voor de leraar* (Leuven, Acco, 1986), in *Een verleden voor 10 miljoen Belgen* (Brussel, Artis-Historia, 1981-1985) alsook in de reeksen *Didactische dossiers*, *Cahiers voor didactiek* en *Acta geographica Lovaniensia*. Hij schreef artikelen in de tijdschriften *Ons Erfdeel* (1993), *Digo. Didactiek in het geschiedenisonderwijs* (Pelckmans), *Geschiedenis in de klas* (Universiteit Leiden), *School en omroep* (BRT) en *Reflector* (Keesing).

Terzelfdertijd was hij heel actief in een aantal reeksen leerboeken geschiedenis voor het secundair onderwijs, met heel wat herwerkingen ten gevolge van nieuwe eindtermen en leerplannen: *Evolutie en revolutie* (Plantyn), *Als in een spiegel* (Plantyn), *Beschavingen* (Plantyn) en *Historia* (Pelckmans). Ook in het onderwijsveld zelf was hij omnipresent door het geven van lezingen en als medeorganisator van didactische studiedagen, tentoonstellingen, excursies, en reünies van onze jaargenoten.

In het buitenland nam hij deel aan colloquia van de Vereniging van Europese geschiedenisleraren 'EuroClio', het 'Office franco-allemand pour la Jeunesse', en de 'International Society for History Didactics'.

Omwille van zijn deskundigheid en verantwoordelijkheidszin werd hij lid van de leerplancommissie geschiedenis van het katholiek onderwijs, bestuurslid van het Centrum voor beroepsvervolmaking Vliebergh-Sencie

(KU Leuven) en redactielid van *Digo. Didactiek in het geschiedenisonderwijs* en *Geschiedenis in de klas*. De technologische, digitale revolutie wilde hij in de eerste plaats aanwenden om de kwaliteit van het geschiedenisonderwijs te blijven garanderen. Hij deed dit als medewerker van de werkgroep 'Clioscop' en van het Maerlant-centrum (KU Leuven), van het Limburgs Centrum voor Moderne Leermiddelen (Diepenbeek) en de BRT-schooluitzendingen.

Willy was geregeld teleurgesteld vanwege de, naar zijn gevoel, trage en beperkte impact van de inzet van velen op de kwaliteitsverbetering van het onderwijs. Hij klaagde over de aanzwellende bureaucratie in de onderwijswereld, de pedagogische betutteling en het gebrek aan vrijheid, vertrouwen en perspectief waarmee leerkrachten te kampen hadden. Hij had nood aan een toevluchtsoord waar hij weer op adem kon komen. Het was vanzelfsprekend dat hij zijn 'stilteplek' in Frankrijk zou zoeken en vinden.

Zijn landelijk huis met grote tuin in Les Touches werd van 1990 (?) tot 2020 zijn rust- en bezinningsoord. Het kleine gehucht Les Touches in de gemeente Cormeray, departement Loir-et-Cher, ligt op een goede vijfhonderd kilometer van Leuven, ver genoeg om niet gestoord te worden door het wel en wee in de Vlaamse gemeenschap. Het is gelegen in de Sologne viticole, een streek van water, weiden, bossen en wijn, in het centrum van Frankrijk, op het grensgebied tussen de oude hertogdommen Berry en Orléanais.

Willy voelde zich thuis in deze Loirestreek, in de middeleeuwen het grensgebied tussen het noorden van Frankrijk, met de 'langue d'oïl' of het Frans als cultuurtaal, en het zuiden met de 'langue d'oc' of de Occitaanse taal en cultuur. Hij kon meermaals per jaar rust vinden op een terras in de nabije historierijke stad Blois, in een lokaal restaurant in de rustige Sologne, of in korte trips naar abdijen in de nabije of verre omgeving. Hij kon er mateloos genieten van de rijkdom van de Franse literatuur.

De corona-epidemie van 2020 en de leeftijd maakten het Willy moeilijk om de verre verplaatsing te blijven doen. Zijn gezondheidstoestand verslechterde, het lezen van boeken vergde een te grote inspanning van zijn ogen, de geliefde Franse literatuur werd hem geleidelijk afgenomen, en zijn leefwereld kromp snel in. In 2021 nam hij definitief en radicaal afstand van zijn tweede thuis in zijn tweede vaderland.

In juli 2023 verhuisde hij voor de laatste keer, namelijk naar Gasthuisberg in Leuven. Ik was de enige, buiten zijn naaste dierbaren, die op bezoek mocht komen. Op 26 augustus hebben wij aan zijn ziekbed elkaars hand vasthoudend heel sereen afscheid genomen. Hij was dankbaar om het vele goede

dat hij heeft kunnen doen en ontvangen, en om de vriendschap die hij heeft mogen ervaren. Hij sprak moeizaam maar was helder van geest. Hij stierf op 1 september, de eerste schooldag.

Raf De Keyser

Willy was voor mij een waardevolle mens met wie ik zeer graag contact had. Ik keek echt uit naar elke ontmoeting met hem. En nadien voelde ik me telkens 'rijker' als mens. Elke keer weer trof me zijn diepgang, zijn brede eruditie, zijn historisch besef, en zijn scherpe geest waarmee hij feiten en ontwikkelingen in de samenleving observeerde, analyseerde en beoordeelde.

Bij hem thuis, in Kessel-Lo, bekeken we telkens samen zijn rijke bibliotheek en zijn aanwinsten: momenten van verbazing maar ook van herkenning natuurlijk. Willy las graag en het was voor mij, ook fervente lezer, telkens weer opvallend hoe origineel zijn keuze was van de boeken die hij las en waarover hij met verve vertelde.

Er zijn de jaren geweest toen we intensief samenwerkten aan de *Historia*-handboeken. Hij had de leiding van deel 4, natuurlijk. Onverbidde-lijk kon hij zijn voor de kopij die medeauteurs aanleverden. Hij bewaakte rigoureuus de kwaliteit. Ons werk moest ook aansluiten bij de stand van de historische wetenschap van dat moment.

In die jaren zijn Willy en ikzelf elkaar ook gaan waarderen omwille van de motivatie, de inzet en de zorg om elk hoofdstuk niveau te geven en de medeauteurs tot diezelfde inzet te inspireren. Ik voelde me telkens bevoorrecht om met Willy te kunnen samenwerken en discussiëren.

Willy, de concrete mens, voor wie ik zoveel waardering had en bij wie ik me telkens goed en geborgen voelde, is niet meer. Ik voel mij 'armer' als mens en ik ben hem dankbaar voor het menselijk contact op de vele momenten dat wij samen waren.

*Les amis
Sont comme les anges,
On n'a pas besoin de les voir
Pour sentir leur présence*

*Hugo Van de Voorde
Historicus, publicist en ere-inspecteur S.O. van de Vlaamse Gemeenschap*

Paul Soetaert (1948-2023)

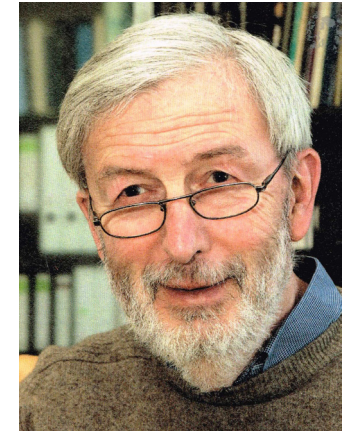
Paul Soetaert werd op 6 mei 1948 in Brugge geboren en overleed op 14 september 2023 in Rotterdam. Hij was de oudste in het gezin van apotheker Soetaert uit de Vlamingstraat in Brugge.

Paul studeerde na zijn middelbare schoolopleiding gedurende één jaar aan het Grootseminarie van Brugge en kwam daarna naar Leuven, waar hij van 1967 tot 1971 student moderne geschiedenis was. In die jaren werd het studentenleven in grote mate bepaald door de acties voor 'Leuven Vlaams' en door alles wat er in en rond mei '68 gebeurde. Het waren "tijden van kritiek en protest" en in een vraaggesprek met Nico Van Campenhout – *Tijdingen uit Leuven*, nr. 163 (2016) – vertelde Paul dat hij tijdens een van de talloze betogingen zelfs een dubbele neusbreek had opgelopen.

Paul was in het academiejaar 1969-1970, het jaar van zijn eerste licentie, praeses van de Historische Kring. Als praeses was Paul een van de studentenvertegenwoordigers in de faculteitsraad. Dat studenten daar vertegenwoordigd waren, was nieuw en was een gevolg van de acties voor inspraak waarmee de jonge KU Leuven werd geconfronteerd.

Een van de eerste activiteiten die Paul organiseerde, was een uitstap naar Brugge, zijn geboortestad, waar professor J.A. Van Houtte – ook een geboren Bruggeling – de groep rondleidde. 's Namiddags was Paul de gids in het 17e-eeuwse gebouwencomplex en in de rijke bibliotheek van het Grootseminarie (de voormalige Duinenabdij) aan de Potterierei. De dag werd besloten in het nabijgelegen historische café 'Vlissinghe' in de Blekersstraat.

Paul woonde in zijn licentiaatsjaren in Leuven boven de kledingzaak 'De Witte Duif' in de Kortestraat. Kotgenoten waren enkele leden van het *Historia*-praesidium en andere geschiedenisstudenten. Het huis was een echt labyrint, met veel trappen en met boven ergens in het midden van het huis een gemeenschappelijke ruimte waar ooit, in aanwezigheid van professor Van Houtte, een 'volksvergadering' over het nieuwe licentiaatsprogramma Geschiedenis doorging. Omdat er niet genoeg plaats was, zat iedereen op de grond. De professor kreeg uiteraard een stoel.

In 1971 studeerde Paul af met een verhandeling over *De Brugse Berg van Charitate, een stedelijke leenbank uit de jaren 1573-1795*. Zijn promotor was professor J.A. Van Houtte. De studie verscheen in 1974 in de reeks *Pro Civitate* van het toenmalige Gemeentekrediet van België. Reeds eerder, in 1969 – hij was toen nog student –, had Paul in het Brugse tijdschrift *Biekorf* al een artikel gepubliceerd over dokter Eugeen Van Steenkiste (1841-1914), de katholieke en Vlaamsgezinde hoofdgeneesheer van het Sint-Janshospitaal en Brugs gemeenteraadslid. Het artikel kwam voort uit Pauls kandidaatsoefening. Het was zijn eerste wetenschappelijke publicatie.

In 1972 werd Paul 'aspirant' van het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek en kon hij zich volledig wijden aan zijn onderzoek over *De Bergen van Barmhartigheid in de Spaanse, de Oostenrijkse en de Franse Nederlanden (1618-1795)*, waarmee hij in 1984 aan de KU Leuven tot doctor in de geschiedenis is gepromoveerd. Professor Van Houtte was andermaal promotor. De studie werd bekroond met de Pro Civitate-prijs voor geschiedenis van het Gemeentekrediet en verscheen in 1986 als monografie.

Bij het departement Geschiedenis van de KU Leuven, waaraan hij sinds 1972 verbonden was, was Paul een van de initiatiefnemers van de Werkgroep Theorie van de Geschiedenis, die doctorandi en geïnteresseerde professoren samenbracht. Men bleef er niet staren op wat vroeger was, maar dacht na over wat geschiedenisonderzoek inhoudt, hoe onderzoeksresultaten dienen gepresenteerd te worden en welke methodologische en historiografische inzichten daartoe inspiratie konden bieden. De belangstelling van Paul ging toen vooral uit naar het 'structuurdenken', zoals dat toen door Franse historici als Fernand Braudel in de zogenaamde 'school van de Annales' in praktijk werd gebracht, en waaraan Paul onder leiding van professor Sam IJsseling in 1972 zijn licentiaatsverhandeling in de wijsbegeerte (*Het structuurdenken en de nieuwe Franse geschiedwetenschap*) wijdde.

In 1973-1974 vervulde Paul zijn legerdienst in de wat surrealistische omgeving van het Koninklijk Legermuseum in Brussel. Hij deed er secretariaatswerk en verzorgde rondleidingen voor groepen. Om de twee weken was hij er op zaterdag en zondag zaalwachter. In zijn vrije uren kon hij er de uitgave van zijn licentiaatsverhandeling voorbereiden. Daarnaast verrichtte Paul, zoals elke andere soldaat-milicien die aan het Legermuseum verbonden was, poets-, vaatwas- en kantinedienst in de nabijgelegen Koninklijke Militaire School. Paul had een bijzondere interesse in architectuur en in de structuur van (oude) gebouwen. Daarom verkende hij graag de kelders, trappen en gangen van het museum. Hij 'ontdekte' zo een (verborgen) trap naar het vierspan op de aangrenzende triomfboog van het Jubelpark, en

daalde via een 'toevallig openstaand' luik af in een bunker-schuilkelder onder het plantsoen naast het museum. Het tijdens de middagpauze onvrijwillig opsluiten van een zeer hoge legerofficier in de luchtvaarthal van het museum leverde hem enkele dagen kamerarrest op. Gelukkig was bezoek toegestaan en kon hij in die dagen rustig de drukproeven van zijn boek over de Brugse Berg van Charitate corrigeren.

Na de legerdienst hervatte Paul zijn onderzoek naar het ontstaan en de werking van de Bergen van Barmhartigheid. Onder leiding van collega en vriend Jan Roegiers was Paul in 1975-1976 een van de redacteurs van de wetenschappelijke catalogus bij de tentoonstelling '550 jaar universiteit te Leuven'.

Letterlijk van geschiedenis proeven deed Paul in de jaren 1974-1976 als lid van een informele historische kookclub, waar hij met vrienden-historici Jan Roegiers, Jan Delfosse en ondergetekende om de beurt recepten uit een onuitgegeven 17e-eeuws kookboek klaarmaakte, het resultaat daarna zelf verorberde en de gerechten ook aan huisgenoten en vrienden voorschotelde. Paul was een toegewijde kok en een fijnproever.

In die periode leerde Paul zijn echtgenote Myriam Heirman kennen. In 1978, enige tijd na hun huwelijk, vertrokken Paul en Myriam naar Nijmegen, waar Paul bij het KDC (het Katholiek Documentatie Centrum) was aangesteld en waar hij de beroepswereld van het bibliotheek-, archief- en documentatiewezen heeft ontdekt. In Nijmegen werden ook hun zonen Wouter en Pieter geboren.

De woning van Paul en Myriam in de Van Spaenstraat in Nijmegen was een smaakvol ingericht en ruim huis, waar collega's en vrienden, zowel uit Nijmegen als van verderaf, altijd welkom waren. Bij elk bezoek in Nijmegen had Paul voor mij iets speciaals in petto. Zo herinner ik mij een bezoek aan het atelier 'De Westerhelling', waar de Vlaamse broeder-graficus Jozef Bossaert actief was, een wandeling op de Mookerheide, een bezoek aan het KDC, en natuurlijk ook Pauls gepassioneerde uiteenzettingen over de toen nog vrij jonge informatietechnologie die hij thuis via een telefoonverbinding voor zijn proefschrift gebruikte.

Even zag het er naar uit dat Paul, Myriam en hun beide zonen Nederland zouden loslaten toen Paul in 1985 aan de Kulak in Kortrijk tot campusbibliothecaris werd benoemd en er ook 'Geschiedenis van de Nederlanden' en 'Gegevensverwerking in het historisch-filologisch onderzoek' kon doceren. In die tijd was hij ook *visiting professor* aan de University of Pennsylvania in Philadelphia (USA), waar hij met zijn gezin enige tijd verbleef.

Paul zette zich volledig in voor zijn campusbibliotheek. Hij had een bijzonder oog voor dienstverlening en speelde in op de mogelijkheden en de uitdagingen die de toen nog jonge moderne informatietechnologie en digitalisering voor de bibliotheeksector in petto hadden. Als campusbibliothecaris engageerde Paul zich ook in de Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek, Archief en Documentatie (VVBAD), de beroepsvereniging van Vlaamse bibliothecarissen, archivariissen en documentalisten.

In 1990-1991 organiseerde Paul samen met Chris Coppens, Paul Thurman en Gilbert Tournoy de bijzonder fraaie tentoonstelling 'Gered! De boeken-schat van Jan de Hondt', die eerst in Kortrijk (Kredietbank) en daarna in de universiteitsbibliotheek te zien was. De tentoonstelling wierp een interessant licht op kanunnik Jan de Hondt, een 16e-eeuwse Kortrijkse humanist en correspondent van Erasmus.

De foto van Paul Soetaert die het interview in Tijdingen nr. 163 begeleidde

Pauls ervaring op diverse terreinen van het bibliotheek- en documentatiewezen, zijn historische en bibliotheekwetenschappelijke publicaties, zijn internationale contacten en zijn vertrouwde met de informatietechnologie brachten mee dat hij in april 1992 Kortrijk verliet en opnieuw, en deze keer definitief en met heel veel enthousiasme, voor Nederland koos om in Rotterdam bibliothecaris-directeur van de bibliotheek van de Erasmus Universiteit te worden. Die functie heeft hij tot aan zijn pensionering in 2013 met veel toewijding vervuld. Zonder overdrijving kan men zeggen dat hij de universiteitsbibliotheek van Rotterdam met kennis en kunde het digitale tijdperk heeft binnengeloofd.

Waar Paul ook woonde, altijd integreerde hij zich vlot in het maatschappelijke en culturele leven van zijn woonplaats. Hij hield van Rotterdam, zoals hij ook van Brugge, Leuven en Nijmegen hield. Paul en Myriam lieten Vlaanderen niet los. Er was uiteraard de familie, maar zij kwamen ook trouw naar de bijeenkomsten die Pauls afstudeerjaar, de tweede licentie Moderne Geschiedenis van 1971, jaarlijks organiseert. In 2001 was Paul in Rotterdam gastheer voor de groep. Samen met Myriam voerde hij het gezelschap gedurende twee dagen langs de vele voorbeelden van moderne architectuur die de stad rijk is.

Na Pauls pensionering werd duidelijk dat eerst Myriam en daarna ook Paul met ernstige gezondheidsproblemen kampte. Het overlijden van Myriam, in

2017, kwam veel te vroeg. Paul is haar altijd blijven missen, vooral toen hij door zijn ziekte vanaf 2020 meer en meer hulpbehoevend werd.

Toen wij op zaterdag 9 september 2023 vanuit Gent met onze afgestudeerdengroep van de tweede licentie uit 1971 aan Paul een wenskaart stuurden, konden wij niet vermoeden dat dit onze laatste vriendengroet aan hem zou zijn.

Paul was een wereldburger die van moderniteit, kunst en schoonheid hield en die zijn esthetische ervaring graag met anderen deelde. Hij genoot van de muziek van Johann Sebastian Bach, van wandelen in de vrije natuur, van een verzorgde maaltijd en van een goed glas wijn. Hij ondernam graag verre reizen en was trots op zijn kinderen en op zijn vier kleinkinderen. Hij was een historicus die zag en wist dat iedere tijd iets nieuws te bieden heeft.

Als bibliothecaris zette Paul zich in voor het Vlaamse, het Nederlandse en het internationale bibliotheekwezen. Hij was secretaris-penningmeester van het samenwerkingsorgaan van de Nederlandse universiteitsbibliotheek met de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag en was gedurende tien jaar voorzitter van het Vlaams-Nederlands Samenwerkingsverband van Archieven, Bibliotheken en Documentatiecentra (Sabido). Paul was ook nauw betrokken bij de werking van Liber, de Europese organisatie van onderzoeksbibliotheken. Op Europees vlak organiseerde hij het 'Leadership Development Program', een opleiding voor jonge veelbelovende bibliothecarissen die achtereenvolgens doorging in Barcelona (2011), Tartu (2012), München (2013) en Riga (2014). Paul was ook gedurende enige tijd lid van de raad van bestuur van het Vlaams Cultureel Centrum 'De Brakke Grond' in Amsterdam. In het 'In memoriam' dat zijn Vlaamse collegae-universiteitsbibliothecarissen Raf Dekeyser en Julien Van Borm aan Paul hebben gewijd in het VVBAD-vakblad META (2023, afl. 7), benadrukken zij hoe aange-naam het was om met hun collega Paul Soetaert in Vlaams-Nederlands verband samen te werken.

Paul Soetaert (uiterst links) en Marleen Theunissen (derde vrouw van links) met de jaargenoten op uitstap in Breda, in 2017.

Paul was een warme en toegewijde man, een medestudent waar je in goede en in kwade dagen op kon vertrouwen, een collega en een vriend waar je op kon rekenen.

Staf Janssens

Marleen Theunissen (1948-2023)

Nog bijna iedere dag gebeurt er iets waarvan ik denk: dat moet ik aan Marleen vertellen. Helaas, het kan niet meer en ik doe het dan maar in gedachte.

In de eerste Latijnse kwam ze bij ons in de klas in de Vrije Humaniora voor Meisjes (in Maaseik). We waren een hechte, geïnteresseerde maar ook ondeugende klas. We haalden heel wat kattenkwaad uit, maar organiseerden ook optredens voor een goed doel. Energie hadden we meer dan voldoende. Enthousiast als ze was, deed Marleen aan alles mee.

Al snel werden we dikke vriendinnen: samen studeren, samen lachen, samen wenen. Ook bleven we vaak, zeker tijdens de examens, bij elkaar slapen: we kenden elkaars familie (en hond) dan ook goed.

Marleen leerde Harry Klinkers kennen, maar dat veranderde onze vriendschap niet. Na de humaniora trokken we samen naar Leuven en gingen we op hetzelfde kot. Toch lagen onze interesses ver uit elkaar: Marleen studeerde geschiedenis, ik wiskunde. Ook toen studeerden we nog op dezelfde kamer. Via Marleen leerde ik Bert Mersch kennen, die in hetzelfde jaar als Marleen zat.

Ook in Leuven bleef Marleen Maaseikenaar en Limburger in hart en nieren. Ze verdedigde Maaseik waar ze kon. Ze geloofde er niets van dat de gebroeders van Eyck niet van Maaseik afkomstig zouden zijn. Regelmatig bracht ze ook "kieërswëkke" (kerstebroodjes: Maaseiker worstenbroodjes in sandwichdeeg) mee die ze op de verwarming opwarmde.

Na de eerste twee jaar veranderden we van kot en zagen we elkaar minder. Toch hielden we contact. Marleen was ook echt opgenomen in haar jaar, deed mee aan activiteiten en slaagde, ondanks het gemopper op een aantal proffen, elk jaar.

Na haar studie vertrok ze naar Nederland. Ze was er gedurende drie jaar docent aan het Serviam Lyceum in Sittard en het Sint-Michielscollege in Geleen. In 1972 trouwde ze met Harry. Met hem kreeg ze twee zonen, Koert en Jeroen. In 1974 nam Marleen ontslag en verhuisde ze naar Nijmegen. Daar deed ze correctiewerk van de examenwerken van de leerlingen van de Katholieke Leergangen in Arnhem en was ze een tijdlang tweede corrector geschiedenis van de eindexamenkandidaten Middelbaar Onderwijs.

In 1980 werd ze docent geschiedenis aan het Cobbenhagencollege in Tilburg. In de loop van haar carrière ontwikkelde ze een voorkeur voor het lesgeven in de havo-bovenbouw. Daar trof ze de leerlingen die – meer dan op het vwo – wel een helpende hand en extra uitleg of begeleiding konden gebruiken. Ze hadden haar nodig en dat gaf een extra stimulans. Haar taak als mentor nam ze heel serieus. Ze werd ook een aantal jaren belast met het vak Latijn aan de eerste jaren en onderwees enthousiast het nieuw vak KCV (Klassieke Culturele Vorming).

Ze was dus goed ingeburgerd in Nederland maar vergat haar roots niet. Regelmatig kwam ze naar Maaseik om vrienden en familie te bezoeken. Indien ze enigszins kon, kwam ze, samen met Harry, naar de jaarbijeenkomsten van geschiedenis. Indien ze er eens niet waren, werden ze gemist.

Op de laatste reünie, 9 september 2023, vertelde ze over haar ziekte. Ze was blij dat ze erbij was, maar moest na het middageten afhaken. We hoopen allen haar het volgende jaar toch nog te mogen begroeten. Helaas, op 15 september stierf Marleen. We hebben gelukkig nog afscheid van haar kunnen nemen.

Martha Peeters

Echtgenote van Bert Mersch, 2e lic. Moderne Geschiedenis 1971

Oproep: Historische Kring 1943

De redactie van Tijdingen lanceert graag een oproep op vraag van voormalig eindredacteur Gustaaf (Staf) Janssens.

Een hele tijd geleden kreeg Staf van Betty Van Dorpe (2e lic. 1946) een groepfoto van de 'Historische Kring 1943', maar niet alle personen op de foto zijn hem bekend.

Deze historici heeft Staf kunnen identificeren:

- Op de eerste rij, derde van rechts: Betty Van Dorpe (1923-2011), of zoals Staf haar kende: juffrouw Van Dorpe. Zij was van 1959 tot 1983 directrice van de Antwerpse Sint-Lutgardisschool.
- Op de tweede rij, eerste van rechts: Rika Van Ocken (1923-2002, 2e lic. 1945). Eens gehuwd – haar echtgenoot Herman De Backer zat in hetzelfde jaar en staat waarschijnlijk ook op de foto? – noemde ze zich Rika De Backer-Van Ocken. Ze was federaal minister van Cultuur van 1974 tot 1980.
- De vier heren op de eerste rij, in het midden (v.l.n.r.): professoren Emile Lousse, Albert De Meyer, Etienne van Cauwenbergh (?) en Jan A. Van Houtte.

Daarmee blijven er nog tientallen onbekenden over ... Dus we roepen graag de hulp van onze alumni in!

***Herkent u iemand op deze foto? Laat het ons weten via redactie@vhl-alumni.be!
De foto is in groot formaat te vinden op onze website www.vhl-alumni.be.***

Afzender:
Vereniging Historici Lovanienses
Kesseldallaan 76/0402
3010 Kessel-Lo

PB-PP|P708841
BELGIE(N)-BELGIQUE

Verkeerd adres?

Stuur ons, indien bekend, de juiste adresgegevens door van deze afgestudeerde.

Hartelijk bedankt!

Vereniging Historici Lovanienses
Kesseldallaan 76/0402
B-3010 Kessel-Lo
E-mail: info@vhl-alumni.be
Website: www.vhl-alumni.be